

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

H.J. Zuidhof, Marknesse

Een gouden omlijsting...

Hand. 11:3-12:25

Een contrast

Wanneer je een kunstenaar zou vragen om zijn gevoelens en gedachten, die door het lezen van Handelingen 12 bij hem opgekomen zijn, te uiten op zijn schilderdoek, dan kon dat wel eens een doek worden met fel contrasterende kleuren.

Lichte, bevrijdende kleuren op de voorgrond.

Donkere, beklemmende kleuren op de achtergrond.

Het lichte en bevrijdende op de vóórgrond.

Inderdaad: de bevrijding van Petrus springt in dit hoofdstuk het meest in het oog.

Petrus, die door Herodes gevangen genomen is, wordt bevrijd uit de zwaar bewaakte gevangenis.

Eén engel van de Heer kan dat onmogelijke werk wel klaren!

Als het moet gaat alles opzij voor de Here.

Hij regeert met vaste hand...

En wanneer we verder lezen ontdekken we, dat zijn hand niet alleen réddend, maar ook stráffend kan ingrijpen. In het leven van de hoogmoedige Herodes namelijk.

Herodes laat zich ophemelen door de burgers van Tyrus en Sidon. Ze moeten hem wel te vriend houden: ze zijn voor hun brood afhankelijk van Palestina en Herodes en daarom scanderen ze, nadat Herodes een toespraak gehouden heeft: „de stem van een god en niet van een mens!”

En Herodus láát zich verafgoden.

„En terstond sloeg hem een engel des Heren, omdat hij God niet de eer gaf...”

Ook nu hoeft er maar één engel van de Heer aan te pas komen om de straf te voltrekken!

De Heer regeert.

De rol van god Herodes op het politieke toneel is uitgespeeld.

Josefus zegt, dat hij door pijnen in het onderlichaam binnen 5 dagen stierf.

Het scherpste contrast

Je zou kunnen zeggen, dat de dood van Herodes een contrast vormt met de bevrijding van Petrus..., (Gods bestraffende hand t.o. zijn redende hand), maar dat is niet de scherpste tegenstelling in dit hoofdstuk..

Want de bestraffing van Herodes en de redding van Petrus verkondigen toch één en dezelfde boodschap: GOD regeert, met vaste hand...

Nee, het zijn de alleréérste verzen van dit hoofdstuk, die heel donker afsteken tegen die twee gebeurtenissen daarna...

„Herodes sloeg de hand aan sommigen van de gemeente om hun kwaad te doen. En hij liet Jakobus, de broer van Johannes, ter dood brengen met het zwaard”.

Voor Jakobus is geen engel uit de hemel gekomen om hem te bevrijden of om Herodes tijdig een halt toe te roepen...

Petrus komt vrij. Jakobus niet. Hij vindt de marteldood.

De gemeente zal evengoed voor Jakobus gebeden en gesmeekt hebben.

In hun ogen was zijn taak nog niet klaar en was hij onmisbaar voor de gemeente.. Jakobus één van de twaalf; naast Petrus en zijn broer Johannes zelfs één van de drie meest vertrouwde discipelen van Jezus en ooggetuige van vele tekenen.

Zijn dood betekent een zeer gevoelig verlies voor Gods Koninkrijk.

Waarom Petrus wel bevrijd? En Jakobus niet?

Daar krijgen we geen antwoord op. Waarom het ene kind van God midden in het leven, of nog voor zijn of haar bloei weggenomen en het andere kind van God wordt wel bevrijd, wordt wel genezen..?

En toch...

Ook al kunnen we lang niet alles begrijpen en zingen we wel eens met toegeknepen keel: „Wegen Gods, hoe duister zijt gij...”, we kunnen Hem wel vertrouwen.

Hij is de Heer, die zijn gemeente niet ontgoocheld en ontredderd en zonder enig uitzicht achterlaat...

De Here Jezus heeft zijn gemeente immers voorbereid op deze dingen: Weet wat jullie te wachten kan staan:

„Een slaaf staat niet boven zijn heer. Indien zij Mij vervolgd hebben, zij zullen ook u vervolgen.” (Joh. 15:20)

En Christus heeft zijn discipelen uitzicht en houvast gegeven voor dat donkere en dreigende, toen Hij hen

verzekerde: „Ik geef mijn schapen eeuwig leven en zij zullen voorzeker niet verloren gaan in eeuwigheid en niemand zal ze uit mijn hand roven... en niemand kan iets roven uit de hand van mijn Vader” (Joh. 10)

De apostel kan dan ook getuigen: ook al worden wij als slachtschapen gerekend... vervolging en benauwdheid, het zwaard, de dood, niets, echt niets kan ons scheiden van de liefde van God en van de liefde van Christus.

En: „Indien wij delen in zijn lijden, is dat om ook te delen in zijn verheerlijking.” (Rom. 8)

Zo ontvangen we op veel plaatsen in de Schrift uitzicht en troost, ook als lang niet al onze vragen beantwoord worden..

Een begaanbare weg

Maar laten we terugkeren naar Handelingen 12. Want in dit gedeelte zelf geeft Lukas ons ook een verrassend uitzicht. We hoeven niet vast te lopen en stuk te lopen op onze 'waaroms.' Bij alle vragen blijft er voor Christus'

36e jaargang – nr. 16
31 juli 1992

In dit nummer

- 291 J. van Mulligen
Vol van Gods Geest
- 293 D. Holwerda
Het boek des levens en de boekrol uit Op. 5
- 295 B. Wielenga
Over kerkorde en zending (1)
- 298 A. Troost
Scholastiek, een invalspoort voor secularisatie
- 300 J.H. Klein
Christus in het kerklied (3)

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476
Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Bronsmos 7
2914 AC Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 63,- per jaar of f 35,- per half jaar.
Voor studenten f 51,- per jaar.
Buitenland f 89,- per jaar of f 104,- per luchtpost. Chequekosten buitenland: f 10,-.

Advertenties

Tarief: 58 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 6% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

gemeente toch een begaanbare weg. En neem dat heel letterlijk: de weg van Antiochië naar Jeruzalem...

Omstreeks die tijd sloeg Herodes de hand aan Jakobus, schrijft Lukas (vs.1) Omstreeks de tijd, dat Barnabas en Saulus op weg gingen van Antiochië naar Jeruzalem, om daar de opbrengst van de collecte af te dragen.

De harten, handen en beurzen waren in Antiochië wijd opengegaan voor Jeruzalem, nadat Agabus door de Geest te kennen had gegeven, dat er een hongersnood zou komen. (11:27-30)

En... op het eind van Hand. 12 lezen we dan, dat Barnabas en Saulus terugkeerden uit Jeruzalem na hun liefdedienst te hebben volbracht. (vs.25) Dus.. Hand. 12 met zijn scherpe contrasttekening wordt omlijst door de liefdesdienst van Antiochië voor Jeruzalem!

Hand. 12: God regeert met vaste hand, met bevrijdende en straffende hand. Ja..., maar toch óók Herodes' kwade hand tegen Jakobus.

En daar omheen: de helpende hand van Antiochië voor Jeruzalem.

En let wel: Deze lijst om deze contrastschildering is van onschatbare waarde...!

Gods hand en mensenhand

Ondanks menig onbeantwoorde vraag zagen de christenen in Jeruzalem toch de hand van de Here, toen ze de ondersteuning van Antiochië uit Barnabas' en Saulus' hand ontvingen... Een sterke hand die nooit mistast.

Oók niet als steunpilaar Jakobus door het zwaard wordt gedood.

De Heer blijft met het heilig zwaard des Geestes (zijn Woord) strijden én overwinnen..

Tegen alle verdrukking in ...,groeide het woord des Heren en verbreidde zich" (12:24)

Zie maar: wat is de liefdedienst van Antiochië (12:25) een schitterende vrucht, gegroeid en gerijpt door de verkondiging van het woord des Heren!

Ook al regeren Horedessen met ijzeren vuist...

Ook al verafgoden mensen hun medemensen en machten in deze wereld, omdat ze niet omhoog kijken, naar God in de hemel, maar in de waan leven dat hun hele hebben en houden van machten in deze wereld afhangt (Toen: Herodes; nu: machten van wetenschap en techniek, geld en economie)...

Ook al is zo'n liefdedienst in de ogen van de wereld echt een randgebeuren, een randverschijnsel dat er niet toe doet..

Maar omstreeks de tijd, dat de burgers van Tyrus en Sidon de hielen likten van Herodes en hun broodheer verafgoodden, ging de gemeente van Jeruzalem op de knieën, om de Here te danken.

Wij danken U, dat U ons leidt door uw hand en dat U die geopend hebt om ons te verzadigen met welbehagen.

Wij loven U, dat u broeders en zusters in Antiochië (in de heidenwereld!) in het hart hebt gegeven om hun handen voor ons te openen en ons te helpen. Gods Koninkrijk breekt zich baan en komt verder!

En wij?

Kunnen wij er wat mee...? Met dit randgebeuren van Hand. 12? Ja toch!?

Wij hoeven niet te wachten op een profetie van Agabus...

Wij hebben immers meer dan genoeg aan de kranteberichten en journaalbeelden uit alle hoeken van de wereld en aan de berichten van het zendingsveld en van de broederschap in Oost-Europa om hand en hart en beurs te openen?..

Vanuit onze rijke positie kunnen we christenen en naasten in nood volop mogelijkheden geven om de Here te danken voor de hand, die Hij in liefde naar hen heeft uitgestoken, in onze handreiking.

Dan zullen zij, die ontvangen, en wij, die geven, samen weten, dat God regeert, hoe dan ook!

Ook al blijven er brandende vragen onbeantwoord..., als wij onze hand niet dichtknijpen, maar die openen, barmhartig en in trouw!, dan zullen wij én anderen bevestigd worden in het vertrouwen op de Here:

Zijn hand is in de wereld(politiek), Zijn hand is wereldwijd uitgestrekt over zijn gemeente; Zijn hand is onder het leven van ieder van ons.

Dan zullen we mogen ervaren dat het waar is, wat we zingen, ook al is het soms met een brok in de keel.

Want God onze Heer die ons mild bestraalt als zoon, beschermt als schild,

(óók als we niet levend uit de gevangenis komen, ook als we in de verpleeginrichting moeten blijven)

Hij zal ons in genade verhogen (door dood en graf heen)

Zijn hand onthoudt het goede niet aan wie oprecht HEM hulde biedt (en zich niet neerbuigt voor mensen en machten van deze wereld, alsof ons leven daarvan afhangt)

en eerlijk wandelt voor zijn ogen (door ook de weg naar de broeder en zuster, de naaste te gaan, die in nood is)

HEER, die het al in handen houdt, welzalig die op U vertrouwt. (Ps.84:6)

Vakantie

Gedurende de maand augustus is wegens vakantie de administratie van ons blad niet te bereiken.

Tevens is tot ongeveer 21 augustus de redactie niet via haar secretaris bereikbaar. In voorkomende gevallen kunt u zich tot één van de andere redacteuren wenden.

J. v. Mulligen, Lelystad

Vol van Gods Geest

Toespraak ontmoetingsdag NG kerken 11 april 1992 te Barneveld

Enthousiasme

Geef een kind van twaalf een nieuwe fiets op z'n verjaardag en je weet precies wat enthousiasme is. Z'n gezicht is één en al glunder en hij kan z'n ogen er niet van afhouden. Iedereen moet het kado bewonderen en hij kan aan niets anders denken dan aan die fiets. Hij is er niet alleen mee verguld maar ook van vervuld. Heel z'n doen en laten wordt door dat ene bepaald. Dat is dus enthousiasme. Heerlijk als je dat mee mag maken. Mensen die niet meer enthousiast zijn te maken zijn blijkbaar op geen enkele manier in beweging te brengen. In een paar vooropmerkingen in Opbouw laatst heb ik geschreven dat het woord 'enthousiasme' van oorsprong een Grieks woord is. Er zit het woord Theos (God) in. Volgens de 'dikke Van Dale' betekent 'enthousiasme' daarom letterlijk: het bezielde zijn door een god. Vol van God, zou je kunnen zeggen. Vervuld van het grote kado dat Hij in Christus aan ons geeft.

Bijbel

In die zin komen we het in de bijbel ook tegen, al komt het woord 'enthousiasme' zelf daarin niet voor. God is boven ons – dan denken we aan de liefde en zorg van onze hemelse Vader. God is met ons – dan denken we aan Gods Zoon die niet zonder reden de Immanuël genoemd wordt en met ons en voor ons is, doordat Hij Eén van ons is geworden. Tenslotte: God is ook in ons. En dat betekent dat God door Zijn Geest woning wil maken in ons hart. Het werk van de Geest is bij uitstek het vervullen van mensen met God. Niet voor niets spreekt de Schrift herhaaldelijk van de vervulling met of het vol zijn van de Heilige Geest. Door die Geest mogen we vol worden van God. Enthousiast!

Gebonden aan Christus

Dat vol zijn van God hangt er niet maar een beetje bij. Het is niet een extraatje dat voor het geheel van Gods heil niet absoluut nodig is. Integendeel: het werk van de Geest is onmisbaar en net zo noodzakelijk als het werk van Christus. Al moet ik er nu meteen bij zeggen dat die twee nimmer gescheiden mogen worden. Het werk van de Geest is niet iets dat los van Christus geschiedt. De bijbel is daar duidelijk over: de Geest is de Geest van Christus. Christus werkt in en door de Geest. De Geest is de Trooster, de Paracleet, die de plaats van Christus inneemt en zijn werk voortzet. En in en door die Geest deelt Jezus het heil uit dat Hij verworven heeft, schenkt Hij vernieuwing aan mensen die Hem volgen en geloven en rust Hij mensen toe tot hun christen-zijn in kerk en wereld. Op deze manier geeft Jezus zelf leiding aan de kerk en aan zijn volk in het algemeen en aan de gelovigen in het bijzonder.

Het werk van de Geest – wedergeboorte

Het is onmogelijk om alles te zeggen van wat met name het NT als het werk van de Geest tekent. Dat is in het kader van de toespraak van vandaag ook niet nodig. Wel dit: De Geest is het die de wedergeboorte werkt in ons leven. De bijbel spreekt daar nadrukkelijk over, zij het – juist ook vanwege het verborgen karakter van dit werk – naar verhouding niet erg vaak. Maar duidelijk is: de Geest schenkt leven.

Vernieuwing

Een tweede dat opvalt is dat de Geest levens vernieuwt. Hij geeft niet alleen leven maar vernieuwt ook het leven. Hij is het die het uit Christus neemt en het ons doorgeeft, zodat wij langzaam maar zeker vernieuwd worden naar het beeld van Hem die onze God en Heiland is. Die vernieuwing is een levenslang proces, waarbij de oude mens afsterft en de nieuwe mens ontstaat. Die vernieuwing is gegeven met het heilswerk van Christus bij zijn kruis en opstanding maar voltrekt zich in ons leven door de inwerking van de Geest.

Dat vernieuwingswerk gaat niet automatisch. We zullen zelf het oude moeten afleggen en het nieuwe moeten aandoen. We zullen open moeten staan voor de doorwerking van de Geest. We zullen Hem niet mogen weerstaan en bedroeven en mogen uitblussen. Daarentegen krijgen we de opdracht mee om vervuld te worden met die Geest en die vervulling ook te zoeken in gebed en omgang met het Woord. Die vernieuwing is een opdracht die vooral ligt in het gebod om vruchten voort te brengen, die aan de bekering beantwoorden en die dan ook de vrucht van de Geest wordt genoemd, maar die vernieuwing is – het woord vrucht zegt al genoeg – helemaal te danken aan zijn kracht en werkzaamheid.

De bijbel spreekt zelfs van een doop met de H. Geest. Niet als een extra en aparte ervaring die gepaard gaat met een bijzondere werking en openbaar-wording van de Geest – vaak het spreken in tongen –, maar wel als een steeds verder gaande maar niet te stuiten doorwerking van de Geest, waarbij we als het ware gedrenkt worden in Christus. Dat zal altijd gepaard gaan met een diep inzicht in de liefde en het heilswerk van Christus.

Toerusting

Het derde dat met name in het NT naar voren komt is het toerustende werk van de Geest. De Geest is ons gegeven om ons te leiden in alle waarheid en zodoende onze kennis en ons inzicht te vermeerderen en tegelijk ons te helpen om op adequate wijze christen te zijn. En met adequaat bedoel ik dan: afgestemd op de wil van God in het konkrete

alledaagse leven.

Daarom is ook sprake van de leiding van de Geest waarbij de Geest te verstaan geeft om een bepaalde weg wel of niet te gaan en een bepaalde beslissing wel of niet te nemen. Bij de vervulling van ons dienstwerk voor het Koninkrijk Gods is daarom ook de kracht van de Geest onmisbaar. Het valt dan ook op in het NT hoe nadrukkelijk over kracht wordt gesproken in verband met de H. Geest.

Niet dat de H. Geest een kracht is – velen zeggen of denken dat – maar wel dat de Geest kracht geeft. Kracht voor het staan in de dienst van Jezus Christus.

Missionair

Die dienst van Christus heeft in het NT een sterk missionaire inslag. Er is een nauw verband tussen de Geest en het vrijmoedig spreken van het evangelie aan het adres van hen die Hem niet kennen. Het is juist de Geest die aanzet tot en woorden geeft voor de verkondiging van het evangelie. Gedreven door de Geest hebben mensen zoals b.v. Petrus op de eerste pinksterdag bewogen en sterk appellerend gesproken over het heilswerk van Christus. En het blijkt verder in het boek Handelingen dat diezelfde Geest gekoppeld is aan het getuigen. Trouwens Christus had het vlak voor zijn Hemelvaart al eens voor altijd aan elkaar gekoppeld: „Gij zult kracht ontvangen wanneer de Heilige Geest over u komt en gij zult mijn getuigen zijn”.

Gaven van de Geest

Die kracht van de Geest zal zich hier en daar en telkens weer openbaren in de charismata. Die charismata of gaven van de Geest hebben alles te maken met de op- en uitbouw van de gemeente. De gaven hebben geen betekenis op zichzelf. Ze zijn gericht op de voortgang van Christus' werk hier op aarde. Overal waar die gaven verzelfstandigd worden en zo een specifieke aandacht krijgen is sprake van een onevenwichtige, vaak opgeschroefde en sterk subjectivistische aandacht voor het bijzondere werk van de Geest.

Daar zullen de gaven van de Geest als nieuwe wetten worden opgelegd en tegen elkaar uitgespeeld en onbijbelse aksenten krijgen. Om die reden zullen we alles wat zich op die manier als werk en kracht van de Geest aandient nuchter en kritisch moeten bekijken.

Onmisbaar

Tegelijk zullen we ons moeten realiseren dat het toerustende werk van de Geest met name in de gaven van de Geest met het oog op de voortgang van Christus' werk onmisbaar is. We doen ons zelf geweldig tekort en we koesteren een schuldige armoede als

we uit angst voor Pinkster-invloeden en gevaren van geestdrijverij hier niet open voor staan. Juist in het uiterst cruciale moment van de geschiedenis waarin wij leven en juist met het oog op de oprukkende machten van vervreemding, verwereldlijking en kerkverlating en juist ook met het oog op de apathie van velen in onze samenleving en de grenzeloze vervlakking en verveling van de verwende westerse mens zullen we ons niet de luxe kunnen permitteren zonder die kracht en gaven van de Geest verder te gaan.

We hebben het nodig dat de Geest ons geheel doortrekt, mobiliseert en toerust met gaven die dienen tot op- en uitbouw van de gemeente.

We hebben het nodig dat we weer zó vol worden van God, dat de vonken van zijn liefde er bij ons van alle kanten afspringen.

We hebben het nodig dat een nieuw reveil zich van ons meester maakt en een frisse wind gaat waaien door onze kerken.

We hebben het nodig dat we weer zoveel enthousiasme hebben dat het vele werk binnen en buiten de gemeente met grote toewijding en ijver wordt opgepakt.

Droom

Soms zeg ik met Martin Luther King: Ik heb een droom.

Ik heb een droom waarin de kerk weer een gemeenschap is van liefde en dienst.

Waar in jonge mensen zullen profeteren en gezichten zien.

Waar in ouden dromen dromen.

Waar in er eenheid is en saamhorigheid.

Waar in de kerk weer zoveel aantrekkingskracht heeft dat velen aansluiting zoeken.

Waar in alle geroddel zal verstommen en alle achterbaksheid verdwenen zal zijn.

Waar in farizeïsme ondenkbaar is en schijnheiligheid tot een onmogelijkheid geworden.

Ik heb een droom waarin kerken hun Heiland volgen in zelfverloochening en gerechtigheid.

Waar in gemeenten vol zijn van de lof en de verheerlijking van de Heer.

Waar in kerkdiensten samenkomsten zijn die vol zijn van verwondering en aanbidding.

Kortom, waarin kerken die van oorsprong zoveel in huis hebben – zoals de onze – die rijkdom omzetten in blijdschap en enthousiasme.

Menselijk gesproken kan de kerk in onze turbulente en versnelde tijd alleen maar overleven door die kracht en doorwerking van de Geest.

Een kerk, die hier niet of nauwelijks aandacht voor heeft, doet zichzelf te kort en zal verstarren en verstrakken tot een organisatie waar het leven uit is.

Geen wonder dat in een tijd, waarin de kerk zo in discussie is, de vragen naar de gaven en de gaven van de Geest ook steeds aan de orde komen. En de bijbel is er duidelijk over: de Heilige Geest is onmisbaar voor het goed functioneren van de gemeente van Christus.

Enthousiastelingen gevraagd

Immers, je zou ze wel per advertentie

willen oproepen de enthousiastelingen, wie de kerk, de gemeenschap en de op- en uitbouw van de kerk ter harte gaan.

Zo'n 'enthousiasteling' is Petrus bij voorbeeld in Hand.2 als hij zijn Pinksterpreek houdt. Zijn geest en die van zijn kollega-discipelen werd gedreven door de Heilige Geest. Het vuur op hun hoofd is teken van het vuur in hun hart.

En waar het hart vol van is, daarvan spreekt de mond.

Enthousiasme is immers merkbaar...

Ik breng nog even dat joch in herinnering dat glunderend aan iedereen vertelt wat hij op z'n verjaardag heeft gekregen. Hij is er zó vol van, dat hij z'n mond er niet over kan houden en iedereen laat merken hoe blij hij is.

Naiëf? Niks voor ons? Overdreven?

Zeker, als je geen oog hebt voor de omvang van Gods geschenk aan ons.

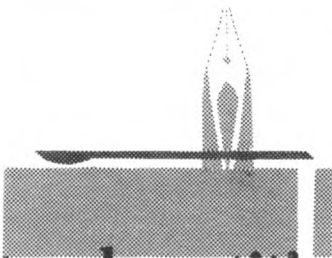
Maar u maakt mij niet wijs dat Gods onmetelijke liefde in Christus door toedoen van de Geest niet tot een dergelijk enthousiasme kan brengen. Alsjeblieft, laten bange en stugge mensen bezield worden door de Geest van God!

Laten aarzelende en liever zwijgende mensen veranderd worden in vurige en toegewijde christenen!

In de kerk moet ruimte zijn voor het enthousiasme van de Geest. Op dit punt hebben we best wel het een en ander in te halen.

Want vergeet niet: enthousiasme werkt aanstekelijk. Dat vuurtje slaat over van de één op de ander.

Bovendien: deze door de Geest bewerkte bezieling is tot eer van Hem, die een volkomen Verlosser is, onze Here en Heiland Jezus Christus!

Pastorale notitie

G. v.d. Brink, Veenendaal

Het circus

Ik heb grote moeite met handen-omhoog, innig gekreun en Prijs-de-Heer-geroep in de dienst. Hoewel: ongetwijfeld treden sommigen daarbij in diepe ernst voor God de Here.

Maar wat te zeggen van massasuggestie, of zelfs massa-hysterie?

Tijdens het rock-festival in Rotterdam stonden sommigen ook met ogen dicht, handen in de lucht, totaal in vervoering. Een religieuze ervaring?

En dan de demagogie! Jesse Jackson kan er wat van. Hebt u hem gezien op de Conventie van de Democraten?

„Keep hope alive!” (er is hoop!!) en dan bis, bis, bis!!! En de zaal dreunde! Of die dominee die met gelijkmatige stemverhoging, opzweepend als een verslaggever bij de paardenrennen, bad of de Here het Amerikaanse volk alstublieft de

gouverneur van Arkansas tot president wou geven: het circus!!

Vrienden van me maakten een dienst mee in een Pinkstergroep. De voorganger vond de schare te tam en riep: „Nou waar blijven jullie?” Toen schoten de armen omhoog en de lucht daverde! Ik weet dat goede evangelicals dit ergerlijk vinden. Maar het gebeurt: de show.

Ook dicht bij huis. Denk aan de gereformeerde volksredenaar, die de armoe van zijn preek overgiet met zalvende pathos en aan het slot psalm 89 er tegen aan gooit. En dan de reactie: wat was-tie weer geweldig vandaag! De show. Maar dan de andere kant.

Een begaafde collega wist van zichzelf dat hij de gemeente kon 'bespelen'. Hij was er doodsbang voor en zei: „Ik houd me voortdurend in. Het Woord moet het doen. De mensen moeten voor het aanzicht des Heren worden gesteld”. Dat was heel zuiver gedacht.

Maar moeten we dan de troostboodschap brengen als een ijspegel van 1 meter 80? Ook dat voortdurende inhouden kan kunstmatig zijn. En in strijd met Pinksteren. Hebben we soms te weinig vertrouwen in de Geest?

Daarmee ben ik weer terug bij mijn en veler moeite met het circus.

Als ik goed analyseer, en de kwestie van de massa-hypnose laat liggen, staat ik op twee punten:

1. Het is zo moeilijk om in de heiligste verrichtingen werkelijk te treden voor

God de Here. Wij volbrengen ze zo makkelijk onder de ogen van de mensen, Matth.6:1vv. Ik luister naar de dominee en kan me niet losmaken van de man die ik ken. Ik zit te zingen en denk: horen ze wel hoe goed ik het doe? De show is zo machtig. Mijn broeder kreunt, dus ik kreun mee. Hij mocht eens denken dat ik niet in de Geest ben!

God betere het. Ik honger en dorst naar oprechtheid in het verborgene en daarom ga ik naar de binnenkamer. Of is dat een vlucht?

2. Punt twee is dat ik dat alleen-maar jubelen en juichen niet vertrouw. Ik zou eerlijk wel eens willen huilen in de kerk. Huilen om de Balkan. Om de miljoenen die kreperen in Afrika. Om Mandela en De Klerk. Om de diepe eenzaamheid van aidspatiënten. Om het klein-vaderlands gedoe in de kerk. Om mijn eigen zonden. En om nog veel meer. Soms denk ik dat het circus dan ver weg zou zijn. Lijden verlost van show. Zei de Prediker dat ook niet: het is beter te gaan in het huis van rouw dan in dat van feestgelach?

Maar we zagen ook tranen van berouw voor de T.V. Wat is het circus dan weer dicht bij. Ik blijf toch maar dankbaar voor de binnenkamer.

En als we samen komen als gemeente – Kom ga met ons en doe als wij! – doe ik het matig aan met vreugde en verdriet. Tot de dag komt waarop gena van waarheid blij wordt ontmoet.

D. Holwerda, Zuidhorn

Het Boek des levens en de boekrol uit Op. 5

Enige tijd geleden ging mijn zoon in dit blad de Schriftplaatsen na waarin gesproken wordt over 'het boek des levens'¹. Ofschoon de zetter zijn aanwijzingen voor de lay-out niet had gehonoreerd – de tekst van het artikel had aaneengesloten gezet moeten worden; deze onderbroken door tekstverwijzingen; deze behoorden in de marge van het artikel te staan – zullen geïnteresseerde lezers ondanks de zo opgeworpen hindernissen het artikel wel hebben kunnen volgen.

In wat hij over 'het boek des levens' naar voren bracht, vind ik aanleiding a) nog eens terug te komen op een punt waarover ik al vaak heb geschreven; b) in te gaan op de aard van de boekrol uit Op. 5.

Ad a

Het boek des levens

Het geslachte Lam

De grondlegging der wereld

Zo'n 35 jaar geleden publiceerde ik in 'De Reformatie' een reeks artikelen over de betekenis van de term 'de grondlegging der wereld' in het NT. Ze zijn naderhand nog eens gebundeld herdrukt door de firma Boersma in Enschede. Daarin heb ik allereerst aandacht gevraagd voor een reeks teksten die onderling verwant blijken te zijn, doordat ze een *dubbele tegenstelling* bevatten, nl. 1) die tussen 'voorgekend' en 'geopenbaard'; 2) die tussen 'vóór de grondlegging der wereld' en 'op het uiterste der tijden'.

Als eerste in die reeks noemde ik 1 Petr. 1, 20. Over die Schriftplaats zou ik hier nog een opmerking kwijt willen.

Uit de analyse van het desbetreffend tekstenmateriaal heb ik toen nl. geconcludeerd, dat onder 'de grondlegging der wereld' het begin van Israëls volksgeschiedenis te verstaan is, met name *het uittochtsgebeuren en de verbondssluiting bij de Sinai*.

Naderhand heeft een vergelijking tussen Ef. 1 en Gal. 3 treffend bevestigd, dat Paulus in Ef. 1, 4 het Sinai-gebeuren als 'de grondlegging der wereld' betitelt².

Nu heeft mijn zoon in zijn genoemde artikel o.a. aandacht gevraagd voor het feit dat 'het boek des levens' blijkens Op. 13, 8 toebehoort aan 'het geslachte Lam', aan Christus dus, „ons Paaslam, dat geslacht is” (1 Cor. 5, 7) zoals eertijds het paaslam in de nacht van de uittocht uit Egypte werd geslacht. (Vgl. ook Op. 21, 27.)

In diezelfde tekst, Op. 13, 8, vinden we ook vermeld, dat dit 'boek des levens' dateert van 'de grondlegging der wereld'.

We vinden hier dus deze drie termen bij elkaar:

het boek des levens;

het geslachte Lam;

de grondlegging der wereld.

Deze drie behoren bij elkaar, al worden ze slechts hier *uitdrukkelijk* alle drie bij elkaar genoemd.

Twee ervan noemt Johannes nóg een keer samen, en wel in Op. 17, 8, nl. 'het boek des levens' en 'de grondlegging der wereld'. In verband daarmee zou ik nog willen wijzen op iets merkwaardigs in het begin van Jes. 4. De profeet spreekt daar in v. 3 van hen die na het gericht „ten leven in Jeruzalem zijn opgeschreven”. En dan laat hij in v. 5 de belofte volgen, dat *dezen zullen worden beschermd door wolk- en vuurkolom*, een zinspeling dus op de uittocht uit Egypte!

Wat mij echter nu pas opviel is dat ook 1 Petr. 1, 18-20 twee van de drie termen waarom het hier gaat, samen vermeldt: „gij ... zijt vrijgekocht ... met het kostbare bloed van Christus, als van een onberispelijk en vlekkeloos lam. Hij was van te voren gekend, vóór de grondlegging der wereld, doch is bij het einde der tijden geopenbaard...”

Dat 'onberispelijk en vlekkeloos' (vgl. Hebr. 9, 14) leidt onze gedachten als vanzelf naar het paaslam dat in de nacht van de uittocht geslacht werd. Ook daaraan werd als eis gesteld, dat het 'gaaf' zou zijn, Ex. 12, 5. Deze *combinatie* nu van 'de grondlegging der wereld' met 'het bloed van het paaslam' in de tekst is, dunkt mij, een aanwijzing temeer, dat 'de grondlegging der wereld' slaat op *de uittocht uit Egypte*.

Ad b

Het boek van Gods raadsbesluit(en)?

In Op. 5 lezen we van een met zeven zegels verzegelde boekrol. Aanvankelijk is niemand in staat die te openen. Maar dán blijkt 'de leeuw uit Juda's stam' het recht te hebben bevochten dit te doen (v. 5).

Wat moeten we ons bij die boekrol voorstellen? Wat mag er wel in hebben gestaan? *Rechtstreeks* krijgen we dat niet te horen.

De meest gangbare verklaring, die ook onder ons gemeengoed is geworden, is deze: dit is het boek van Gods raadsbesluit(en). Als Jezus Christus straks dit boek openen mag, dan wil dat zeggen: Hij mag nu de loop der gebeurtenissen in deze wereld verder afwikkelen zo als God die van eeuwigheid heeft vastgelegd.

Wat brengt het verbreken van de zegels teweeg?

Nu was ik ± twintig jaar geleden³ eens op een heel andere gedachte gekomen. En dat op grond van *wat er in*

feite gebeurt, wanneer dit boek wordt geopend in hoofdstuk 6.

Opening van de eerste vier zegels: Een stad komt in het nauw door beleg (6, 1-8).

Opening van het vijfde zegel: Dat heeft ze zich op de hals gehaald door haar profetenmoord alle eeuwen door; hún bloed roept tot God om wraak (6, 9-11)⁴.

Opening van het zesde zegel: Als dan de definitieve afrekening met deze stad dreigt, en er geen ontkomen meer is (6, 12-17), komt er nog even uitstel van executie. De orkaan van Gods gericht wordt tijdelijk aan banden gelegd (7, 1-3), en wel om 'de knechten van onzen God' door een teken aan hun voorhoofd te vrijwaren voor het oordeel dat gaat losbreken. Juist zoals het teken van het bloed aan hun deurposten de Israëlieten in de nacht van de uittocht moest vrijwaren tegen den verderfengel die Egypte de vernietigende slag toebracht. Inderdaad: *de geschiedenis van Exodus herhaalt zich*. Maar nú is 'Egypte' een *geestelijke* naam voor „de stad waar onze Heer gekruisigd werd” (11, 8), voor *Jeruzalem*!

Waar komt dus de ontsluiting van de boekrol in *feite* op neer? Op *de uitleiding van 'het Israël Gods' (Gal. 6, 16) uit het 'Egypte' van het Christus verwerpende Jodendom*, dat in de verwoesting van Jeruzalem even grondig getroffen wordt als eertijds Egypte door de dood van al zijn eerstgeborenen. Als immers in 11, 8 naast 'Egypte' als tweede geestelijke benaming 'Sodom' wordt gekozen, dan wijst die combinatie erop, dat het hier gaat om een oordeelsvoltrekking waaraan een *uitleiding* voorafgaat, vgl. Gen. 19, 12.13.

Twéé oudtestamentische uittochten

Die uitleiding van Israël naar Kanaän slingert zich als een rode draad door het vervolg van deze apocalyps. Alleen wordt nu ook de *tweede* uittocht van het oude Israël, t.w. die uit het Babel van de ballingschap, in de beschrijving betrokken⁵.

De 144.000 uit de twaalf stammen van Israël (7, 4-8), die ter vrijwaring tegen het oordeel dat over 'Egypte' gaat, de naam van het Lam – het Paaslam van de nieuwe uittocht – en van Diens Vader op het voorhoofd dragen (zoals blijkt uit 14, 1) worden nl. vervolgens betiteld als „een grote schare, (die is weggehaald)⁶ uit alle volk en stammen en natien en talen” (7, 9); die m.a.w. door Gods hand *is teruggebracht uit Babel en uit alle landen waarheen de Heere hen verstrooid had* (vgl. Jer. 23, 3 en 32, 37). Op hen worden dan ook in 7, 16 en 17 woorden betrokken uit resp. Jes. 49, 10 („zij zullen niet meer honge-

ren en niet meer dorsten; ook zal de zon niet op hen vallen, noch enige hitte") en 25, 8 („en God zal alle tranen van hun ogen afwissen"); woorden die spraken van Israëls uittocht uit Babel en van Jeruzalems herstel.

Alleen is op deze nieuwste tocht, waarvan de Openbaring spreekt, Israëls 'Ontfermer' (d.i. de Heere God) vervangen door „het Lam dat in het midden van de troon is" (een duidelijke herinnering aan Op. 5, 6). Nu gaat Hij de kudde van het naar Kanaän trekkende Israël „weiden en voeren naar bronnen van levende wateren" (7, 17 = Jes. 49, 10).

Aan de Rode Zee

Straks ziet Johannes deze schare in zijn visioenen dan ook staan aan „zoiets als een zee van glas, met vuur vermengd" (15, 2), wel een herinnering aan de tot glazen muren gestolde wateren van de Rode Zee (Ex. 14, 22), verlicht door de vuurkolom (Ex. 14, 20)⁷. En dan „zingen ze het lied van Mozes, den knecht Gods, en het lied van het Lam" (15, 3); een nieuwe versie dus van het lied uit Ex. 15, 1-18.

Naar de berg Sion

Ook de vooruitblik die het slot van dat lied uit Ex. 15 ons biedt op de uiteindelijke vestiging van Israël „op de berg die Gods erfdeel is, de plaats die de Heere tot zijn woning heeft gemaakt, het heiligdom door zijn hand gesticht" (Ex. 15, 17) ontbreekt in de Openbaring niet. Reeds vóór dit 15e hoofdstuk nl.⁸ zag Johannes, vooruitblikkend, in een visioen „het Lam staan op de berg Sion, en met Hem de 144.000" (die uit 7, 4-8), 14, 1.

Op adelaarsvleugels door de woestijn

Inmiddels hebben we dan in hoofdstuk 12 al een herinnering gehad aan Israëls woestijnreis. V. 14 „en aan de vrouw werden de twee vleugels van den groten arend gegeven om naar de woestijn te vliegen" is een niet mis te verstane zinspeling op Ex. 19, 4 en Deut. 32, 11.

In deze visioenen herleeft dus Israël's verleden; met name *zijn tocht uit Egypte naar Kanaän*.

De specifieke inhoud van de boekrol

Uit dit vervolg op hoofdstuk 5, dat ik zojuist in vogelvlucht doorliep, krijg ik de indruk dat de boekrol waarvan in dat hoofdstuk sprake is, een heel specifieke inhoud had. Dat die nl. te maken heeft met de uittocht van 'het nieuwe Israël', van 'het Israël Gods' (Gal. 6, 16)⁹, uit 'het nieuwe Egypte' (d.i. 'het tegenwoordige Jeruzalem', Gal. 4, 25) en met zijn intocht in 'het nieuwe Kanaän', zijn „beërven van het koninkrijk, hem bereid vanaf de grondlegging der wereld" (Mt. 25, 34). En dat het Lam 'waardig' (gekwalficeerd) was, niet zozeer om Gods raadsbesluit(en)-in-het-algemeen uit te voeren, als wel om een heel bepaalde beschikking van God te effectueren, nl. *wat door den*

Heere was vastgelegd over Israëls intocht in de hun toegezegde erfenis. Zo kwam ik op de gedachte, dat die boekrol wel eens *de namen* zou kunnen bevatten van hen die gerechtigd waren tot het beërven van Kanaän. M.a.w., dat we hier wel eens te maken zouden kunnen hebben met het boek waarover Mozes spreekt in Ex. 32, 32; anders gezegd met wat elders heet: *het boek des levens*! Wel, wat Klaas uit de Schrift opdiepte bevestigde tot mijn verrassing dit vermoeden.

De boekrol en het geslachte Lam

Een heel sterk punt in zijn bijdrage – een punt waarmee hij mij althans wezenlijk verder heeft geholpen – is dat hij, zoals ik al zei, het verband heeft gezien en benadrukt tussen 'het boek des levens' en 'het geslachte Lam'.

Nu, wat zien we t.a.v. de boekrol uit Op. 5 gebeuren? Het hemelse hof zingt het Lam dit 'nieuw gezang' toe (v. 9.10):

„Gij zijt waardig de boekrol te nemen en haar zegels te openen, *want Gij zijt geslacht*

en Gij hebt (hen) voor God gekocht met uw bloed uit elke stam en taal en volk en natie" – daar hebben we weer die zinspeling op de *tweede* oudtestamentische uittocht; zie boven over 7, 9!! – „en Gij hebt hen voor onzen God gemaakt tot een koninkrijk en tot priesters". En met die laatste woorden had de Heere eertijds te kennen gegeven, waartoe Hij zijn volk *bij de uitleiding uit Egypte* had bestemd. Hij bezigde die woorden nl. tegenover Mozes vanaf de Sinaï, Ex. 19, 6.

Het recht van Christus op de boekrol en op het openen daarvan ligt dus blijkens deze verzen verankerd ('want!') in het feit dat Hij als Paaslam zich heeft laten slachten. Kan die boekrol dan nog wel iets anders zijn dan *het boek des levens*, dat in Openbaring gekwalficeerd wordt als *het boek van het geslachte Lam*?¹⁰

De verhelderende caricatuur

Het boek (de boekrol) uit Op. 5 zou dus een lijst van erfgerechtigden zijn. Een onaannemelijke uitleg? Ik geloof het niet.

Toen ik nl. destijds op deze gedachte was gekomen, viel mijn aandacht 'bij geval' op Jes. 34. We vinden daar een lijst van macabere beesten die bezit nemen van het door Gods oordeel volkomen 'woest en ledig' (v. 11) gemaakte gebied van Edom:

„Pelikaan en roerdomp nemen het in bezit,

uil en raaf huizen daar" (v. 11).

„... het zal een verblijf voor de jakhalzen zijn,

een hof voor de struisvogels.

Hyena's treffen daar wilde honden aan, veldgeesten ontmoeten elkander;

ja, daar zal het nachtspoek verwijlen en een rustplaats voor zich vinden.

Daar nestelt de pijlslang, legt er haar eieren,

broedt ze uit en koestert ze in de schaduw;

ja, daar verzamelen zich gieren,

de een bij den ander" (13-15).

En dan wordt verklaard, hoe het komt, dat deze lugubere beesten zich daar rustig kunnen vestigen:

„Zoekt na in het boek des Heeren en leest!

Niet één van deze wezens zal ontbreken,

zij zullen elkander niet missen; want zijn mond heeft het geboden en zijn adem bracht ze samen.

Hij toch wierp het lot voor hen, en zijn hand deelde hun het (land) toe met het meetsnoer;

voor altijd zullen zij het bezitten, van geslacht tot geslacht daarin wonen" (16.17)¹¹.

De door mij in v. 17 gecursiveerde woorden vertonen een frappante gelijkenis met die in Ps. 16, 5.6:

„O, Heere, mijn erfdeel en mijn beker, *Gij zelf bestendigt wat het lot mij toeweest*.

De meetsnoeren vielen mij in liefelijke drevén,

ja, mijn erfdeel bekoort mij.

En ook de twee zinnen die dan volgen zouden zo tot Israël gericht kunnen zijn, vgl. b.v. Deut. 1, 8; 15, 4.

God verzekerde vooruit elk van die dieren van een *erfdeel* op Edoms grondgebied, zoals Hij eens elken Israëliet verzekerde van een erfdeel op Kanaäns bodem. *En Hij legde dat erfrecht vast in een boek*, 'het boek des Heeren'. „Ga maar naar Gods archief, en controleer het maar", zegt de profeet als het ware.

De buidel der levenden

Zover was ik in het begin van de jaren zeventig. Maar naderhand zijn mij opgravingsresultaten onder de ogen gekomen die nog aanmerkelijk scherper licht werpen op dat 'boek des levens' en zijn functie bij de uittocht van Israël. In *Phoenix* (Bulletin, uitgegeven door het Vooraziatisch-Egyptisch Genootschap 'Ex Oriente Lux') 24, 1 (Leiden 1978) schreef Prof. Dr. K.R. Veenhof op blz. 15-30 een uitermate boeiend en belangwekkend artikel onder de titel '*Klei, kleitablet en spijkerschrift*'. In onderdeel 3 daarvan (beginnend op blz. 20 onderaan) wijst hij erop, hoe men vondsten van verschillende aard met elkaar heeft weten te combineren. Het betreft vondsten van

a) kleine klei-figuurtjes (bolletjes, schijfjes, eitjes, staafjes e.d.) en b) „klei-enveloppen of holle kleiballen, vaak van buiten van zegelafrollingen voorzien, soms ook met ingedrukte symbolen, en gevuld met een aantal van de boven omschreven objecten" (blz. 21).

Gebleken is nu, dat deze 'beursjes' met klei-figuurtjes dienst deden in een administratie-systeem. Elk figuurtje symboliseerde een 'object' uit iemands bezit. In het bijzonder maakte men hiervan gebruik in de vee-administratie. Veenhof vermeldt een eivormige klei-bulla uit de 15e eeuw v.C., die in spijkerschrift het volgende opschrift droeg: „Steentjes van (betrekkend op) kleinvee: 21 oien die gelammerd hebben, 6 vrouwelijke lam-

lijke lammeren, 6 geiten die geworpen hebben, 1 geitebok, 2 vrouwelijke geitelammeren; zegel van Ziqarru, herder". Veenhof vervolgt dan: „OPPENHEIM ontdekte dat het opschrift vrijwel gelijk was aan de tekst HSS 7, no. 311, volgens welke dit kleinvee, eigendom van P., aan Z., de herder, was toevertrouwd om het te weiden. De bulla bevatte evenveel steentjes als er dieren aan de herder waren toevertrouwd, en werd, door laatstgenoemde gewaarmerkt, naar het 'registratie-bureau' gezonden, waar de in het opschrift genoemde aantallen steentjes in de daarvoor bestemde potten of buidels konden worden gedeponereerd. Zo werd bijgehouden, van wie, anders wiens hoede, en waar de dieren waren. Veranderingen – overdracht of overgang in een andere categorie – vereisten slechts verplaatsing van steentjes. Nuzi-teksten maken in dit verband dan ook melding van het 'deponeren', 'verwijderen' en 'overbrengen' van steentjes."

Op dit punt voegt Veenhof een bijzonder interessante noot toe: „Het bijhouden van aantallen met steentjes e.d. was blijkbaar vooral veel en lang (Nuzi, 15e eeuw v.C.) in gebruik bij de registratie van kudden, waar het uitermate praktisch was, omdat veranderingen en overgang in een andere categorie – van herder A naar herder B; lam wordt ooi of ram; geschoren of ongeschoren; heeft al of niet gelammerd; levend of dood – door het overhevelen van steentjes kon worden bijgehouden. Het was een zo algemeen toegepast systeem, dat in het Oude Testament de 'buidel der levenden' een metafoor is voor Jahwe's verkiezing en speciale bescherming. Abigail zegt tot David in 1 Sam. 25:29: „... dan zit het leven van mijnheer (veilig) dichtgesnoerd in de buidel der levenden bij Jahwe, uw God, maar het leven van uw vijanden zal hij wegslingeren uit de holte van de sling" (de laatste woorden bewijzen dat ook hier aan steentjes is gedacht, in een buidel bewaard)".

Nu nogmaals 'het boek des levens'

En dan laat Veenhof een opmerking volgen die in verband met de vraag die ons bezighoudt, van onschatbare betekenis is. Hij schrijft: „Ontwikkeling van de administratieve technieken doet ook in Israël deze plastische uitdrukking plaats maken voor het meer prozaïsche 'boek des levens'."

Waarom het aanwijzen van 'de buidel (het herderstasje) der levenden' als voorloper van 'het boek des levens' zo belangrijk is? Wel, hierom: wil 'het boek des levens' een waardige vervanger zijn van dat herderstasje, dan moet het daarmee toch wel deze significante trek gemeen hebben, zou ik denken, dat *de schapen der kudde, die onder de hoede van een herder onderweg is, daarin één voor één staan geregistreerd*.

Nu, dat de Israëlieten die uit Egypte naar Kanaän trekken, in het Oude Testament dikwijls worden voorgesteld als *een kudde schapen, onderweg naar hun weidegebied*, is bekend. Ik noem

slechts een drietal teksten: Ps. 77, 21; 78, 52; Jes. 63, 11. Dat de uit Babel naar Kanaän terugkerende Israëlieten ons eveneens zo worden getekend, ziet men in teksten als Jes. 40, 11; Jer. 31, 10; Ez. 34, 11-15.

En nu komt er tekening in het gebeuren van het begin van Op. 5. De eigenaar (God) heeft de schapen van zijn kudde *geregistreerd*; Hij heeft hun *een weidegrond toegewezen* om er voor altijd te grazen. Maar wie zal die kudde daarheen brengen? 'Het boek' ligt klaar. Maar aan wien zal het worden ter hand gesteld? Aan welken *herder* zal de kudde worden toevertrouwd?

'Een *herder* gezocht' zou je als kopje boven Op. 5, 1-3 kunnen zetten. En zolang die niet gevonden is, is Johannes – begrijpelijk! – in tranen (v. 4). Maar dan komt het Lam. Hij gaat die kudde „weiden en ze voeren naar bronnen van levende wateren" (7, 17; vgl. Ps. 23, 2).

1 Klaas Holwerda, *Het boek van het leven*, Opbouw, 36e jrg., blz. 106-108.

2 Zie Opbouw, 35e jrg., blz. 114.115.

3 Het was bij de bestudering van Schriftgevens die uiteindelijk resulteerde in zeven artikelen over *De zeven zegelen*, Opbouw, 19e jrg., blz. 330, 338, 346, 354, 362, 370, 378.

4 Zie de in de vorige noot genoemde artikelen, blz. 354, kolom 3.

5 Dat de belofte van terugkeer uit de babylonische ballingschap bij de profeten in sterke mate geborduurd is op het stramien van de uitleiding uit Egypte, mag bekend worden verondersteld. Men zie b.v. Jes. 43, 14-21; 51, 9-11. Ook Jer. 16, 14.15.

6 In een artikel *De 144.000 en de schare die niemand tellen kan*, Opbouw, 28e jrg., blz. 357, heb ik trachten duidelijk te maken, dat die 'grote schare' uit 7, 9 identiek is met de 144.000 uit de voorafgaande verzen. Het verschil is, dat Johannes in de verzen 4-8 hun aantal *hoort* noemen, terwijl hij ze pas daarna te zien krijgt.

7 Deze uitleg is omstreden. In elk geval lijkt het mij, o.a. gezien de toevoeging 'met vuur vermengd', niet noodzakelijk aan te nemen, dat de woorden 'zoiets als een zee van glas' hier hetzelfde aanduiden als in 4, 6. (Daar zullen ze slaan op een transparante laag, die men zich voorstelde tussen Gods woning en ons firmament.) A.J. Visser, *De Openbaring van Johannes*³, Nijkerk, 1975, blz. 162 noemt deze verklaring 'vergezocht', maar moet toegeven, dat het vervolg – het zingen van het lied van Mozes – „een exegese als deze toch enigszins begrijpelijk maakt".

8 De visionaire beelden die we in Openbaring achtereenvolgens te zien krijgen weerspiegelen de gebeurtenissen niet altijd in hun *historische orde*. Zo krijgen we, nadat we in de hoofdstukken 6-11 al heel wat van de verwoesting van Jeruzalem te zien hebben gekregen, in hoofdstuk 12 in een 'flash-back' de geboorte van Jezus te zien.

9 In Gal. 6, 16 zou ik het 'kai' interpretatief willen verstaan, en dus niet vertalen 'en over het Israël Gods', maar 'en wel (of: dat is te zeggen) over het Israël Gods'. Zie voor het gebruik van 'Gods' in deze tekst mijn artikelen in Opbouw, 10e jrg., blz. 181, 189.

10 In deze richting denkt ook Dr. C. van der Waal, *Openbaring van Jezus Christus*, Groningen, 1871, blz. 104.

11 In verkorte vorm – en zonder die toevoeging over 'het boek des Heeren' – lezen we hetzelfde oordeel over Babel in Jes. 13, 19-22.

Zending

B. Wielenga, Richmond, Zd. Afrika

Over kerkorde en zending (1)

Misschien dat u denkt: dit slaan we maar over. Want waar we ook in geïnteresseerd zijn, niet in de kerkorde. Als we zending even mogen vergelijken met een rivier, sterk stromend en bruisend, een lust voor het oog, dan roept een kerkorde toch eerder het beeld op van stilstaand water, een poel waar het leven bijna uit geweken is. Vergeleken bij de storm die de Geest in de zending ontketent, lijkt het wel alsof in de kerkorde er maar een zuchtje Geesteswind waait. Als een kerkorde al moet, laten we er dan zo weinig mogelijk ophef van maken. Als het goed gaat in de kerk, heb je de kerkorde eigenlijk niet nodig; als het fout gaat, ach, dan helpt ook de kerkorde je niet. Als het zo staat, waarom zou je je nog te druk maken over een kerkorde en dat nog wel in verband met zending? Dat is toch verloren tijd?

Toch is deze kijk op een kerkorde aanvechtbaar en zelfs onhoudbaar. De hele zaak van kerk, geloof en theologie komt in een kerkorde vanuit een eigen invalshoek ter sprake, die we niet om welke reden dan ook mogen verwaarlozen. Ook binnen de zending hebben we met kerkorde en kerkrecht te maken, zeker nu, zoals in Natal het geval is, we jonge kerken zelfstandig zien worden. In het opbouwproces van de jonge kerken speelt de kerkorde nu eenmaal een onmisbare rol.

In een paar korte bijdragen wil ik in ons blad iets over het belang van de kerkorde binnen de zending schrijven. Beginnen we met na te gaan hoe het komt dat voor ons besef zending en kerkorde niet zo veel met elkaar te maken (behoren te?) hebben.

Kerkelijke traditie

Het is een moderne trend de betekenis van traditie voor ons leven, persoonlijk als ook gemeenschappelijk, te laag in te schatten. Het vak geschiedenis bij voorbeeld schijnt niet hoog te scoren op de middelbare scholen. Dat zal wel samenhangen met een ontwikkeling in onze westerse cultuur om meer het heden dan het verleden te verheerlijken. Schreef jaren geleden Aldous Huxley al niet in zijn *Brave New World* dat geschiedenis als onzin zou worden beschouwd in de wereld van de toekomst? Het verleden, de geschiedenis, de traditie hebben het moeilijk in de moderne wereld. Is deze ontwikkeling in de kerk soms ook niet aanwijsbaar?

Het lijkt er wel eens op dat iedere nieuwe generatie ook in de kerk het wiel opnieuw meent te moeten uitvinden. De oude antwoorden voldoen niet meer; de oude structuren functioneren niet meer; zoals het vroeger ging, kan vandaag niet meer. Dat geloofsbelijdenissen en kerkorden en kerkelijke formulieren uit een ver verleden dan het zwaar te verduren krijgen, ligt voor de hand. En dan hebben we het niet over de vorm alleen maar ook over de inhoud van de diverse documenten die uit het verleden ons werden overgeleverd. Traditie als folklore zal het heden nog wel overleven, maar daarmee is ze als levend verleden wel op dood spoor gezet.

En natuurlijk, wie zal hier helemaal ongevoelig voor zijn? We leven nu eenmaal in deze tijd. En de vaders waren toch niet volmaakt? Zijn hun geschriften soms feilloos en belijdenissen onfeilbaar? Niemand die dat nog gelooft! Bovendien, het is onmiskenbaar waar dat iedere tijd weer zijn eigen vragen en noden heeft waar op ingespeeld moet worden. Terwijl het Schriftonderzoek als maar verder gaat en ook echt met nieuwe inzichten komt en nieuwe vergezichten opent. De Geest werkt ook in onze tijd en dat geeft openheid en ruimte om nieuwe wegen in te slaan, nieuwe dingen uit te proberen, de oude zaken opnieuw onder woorden te brengen, ook als ons dat in konflikt brengt met onze kerkelijke tradities in welke vorm ook – al wijs ik er terloops op dat zo'n konflikt wel op kerkelijke manier moet worden opgevangen en verwerkt, maar daarover nu niet.

Maar de Geest begon niet pas in onze tijd te werken; in alle tijden en plaatsen hebben mensen verlicht door de Geest geleefd, gewerkt en ook geschreven. De kerk heeft in vroegere tijden niet minder dan nu het spoor van de Geest proberen na te volgen in gehoorzaamheid aan het Woord van God. De resultaten daarvan zijn onder meer neergelegd in belijdenissen, kerkelijke formulieren en ook kerkordelijke bepalingen. Wie meent dit allemaal als achterhaald te kunnen afdoen, zou wel eens de Geest kunnen bedroeven. In de kerk vergoddelijken we de traditie niet, maar we onderkennen er wel de werking van de Geest met het Woord in. Van de traditie moeten we dus willen leren. We staan er niet kritiekloos tegenover maar ook niet kritikasterig. Gelovig erkennen we het werk van de Geest daarin, wat ons geestelijk verplicht om de traditie hoogst serieus te nemen. In de kerk lopen we niet aan de leiband van de hedendaagse cultuur in haar miskenning van de waarde en betekenis van de traditie. Ook kerkrechtelijke tradities hebben er recht op gehoord te worden.

Westerse traditie

Hebben we onze cultuur tegen in onze poging de kerkelijke tradities te waarderen, als het over zending gaat geldt dat helemaal.

Wie ervaring heeft opgedaan in zendingswerk in niet-westerse landen, die is zich diep bewust van de culturele kleur die onze kerkelijke tradities kenmerkt. Kerkelijke belijdenissen en kerkenordeningen vertonen de kenmerken van de tijd waarin ze zijn opgesteld. Dat geldt niet alleen voor de taalvorm maar ook voor de inhoud ervan; de vraagstellingen waarop wordt ingegaan, zijn die van een bepaalde tijd. En gelukkig maar; het is een teken van de gezondheid van het kerkelijke leven van destijds. Maar het zijn en blijven produkten van de westerse, Europese wereld. Vanzelf dat juist vandaag dan de vraag opkomt: wat moeten we ermee in bij voorbeeld Afrika? Het evangelie komt hier in een westers gewaad, terwijl het toch een afrikaans gewaad nodig heeft, wil het bij de mensen overen aankomen. Vandaar de roep allereen om een Derde Wereld theologie, om kontekstualisatie van kerk en geloof, om afrikanisering van belijdenis, liturgie en kerkorde. Moeten we de mensen in Afrika nu opschepen met die kerkelijke tradities uit het Westen? Dat is toch een nieuwe vorm van kerkelijk en cultureel kolonialisme. Laten we hen het evangelie geven en het verder zelf laten uitzoeken onder verlichting van de Geest.

En hebben wij zelf hier eigenlijk ook niet oren naar? Er is toch altijd gezegd dat de zending aan de zendingsgemeenten geeft wat hij heeft: de belijdenis en kerkorde waar hij zelf aan gebonden is, komen in prediking en onderricht terdege mee. Dat is in alle kerken en groepen het geval. Maar het zou toch het mooiste zijn als de jonge kerken zelf op een gegeven moment een belijdenis schreven in hun eigen taal, inspelend op hun eigen situatie, en een kerkenordering ontwierpen aangepast aan hun eigen behoeften. Dan zou het doel van zendingswerk pas echt gerealiseerd zijn. Een westerse kerk mag toch geen geestelijk kolonialisme uitoefenen? Een kerk in Afrika moet toch in eigen culturele vormen God loven en prijzen en in de eigen situatie haar Heer navolgen? Wie zou hier tegen zijn?!

Hoe zeer dit ook waar is, en ik er ook mee instem, toch moet ook nu een waarschuwend woord gesproken worden. We hebben altijd gezegd dat een lokale kerk helemaal kerk is, maar niet de hele kerk. Zo is een lokale gemeente in Afrika helemaal kerk, maar ze is niet de hele kerk van Christus op aarde. Samen met kerken uit alle volken, naties en culturen is ze kerk. Haar kerk zijn in leerstellig en in kerkordelijk opzicht staat niet los van wat er elders in de wereld aan kerk zijn gegroeid is onder de werking van de Geest. Isolering van het wereldwijde werk van de Geest door zich te concentreren op de eigen situatie alleen, kan tot allerlei vreemde resultaten leiden, als gezien kan worden aan de zogenaamde Onafhankelijke Afrika Kerken, waarvan in Zuid-Afrika alleen er al meer dan 4000 zijn. Kortom, ook vanuit de westerse

kerkelijke tradities kan er wijsheid geput worden die in Afrika hard nodig is. De Geest heeft toch ook in het Westen gewerkt, en zou daar dan niets voorhanden zijn dat in Afrika bruikbaar is voor de opbouw van het kerkelijke leven?

Nederlands Gereformeerde Traditie

Hebben wij als Nederlands Gereformeerden een eigen traditie? We zijn nog geen dertig jaren oud! Maar toch is er op het punt van kerkrecht en kerkorde terdege een traditie werkzaam onder ons. Sommigen noemen het independentisme. Ik kies voor de term laagkerkelijk als typering van onze opstelling ter zake van kerkrecht en kerkorde. We zijn laag-gereformeerd in tegenstelling tot vrijgemaakten en christelijke gereformeerden die kerkrechtelijk hoog-gereformeerd genoemd zouden kunnen worden.

Zoals in de inleiding op dit artikel al aangeduid, hebben wij als laag-gereformeerden geen hoge dunk van kerkrecht en kerkorde als gevolg van de scheuringen en breuken die ons in de loop van enkele dekades zijn overkomen: als het goed fout gaat in de kerk, houdt ook de kerkorde ons niet bij elkaar, leert onze ervaring. We regelen ons kerkelijk leven wel en dat zeker in het spoor van de gereformeerde traditie in een kerkenordering. Maar ons scepticisme maakt ons ontspannen in onze omgang met wat we aan kerkorde hebben. Waarbij komt onze nadruk op de plaatselijke kerk en haar belangen, wat bepaald grenzen stelt aan wat in een kerkorde gemeenschappelijk geregeld kan worden. Ons kleine getal geeft ons ook meer speelruimte in dit opzicht dan in een massaal kerkinstituut mogelijk zou zijn. Deze laag-gereformeerde kijk op kerkrecht en kerkorde heeft zeker voordelen, waarvan ook in een zendingssituatie geproiteerd kan worden. Het kan op zijn minst als een korrektie dienen op veel hoogkerkelijkheid ook in Afrika. Maar ook nu maak ik een kritische aantekening!

Wat in Nederlandse kontekst goed werkt, hoeft het in die van Afrika nog niet te doen. De balans tussen plaatselijke gemeente en kerkverband, zoals die in Nederland functioneert, zou in Natal wel eens bijgesteld moeten worden ten gunste van het kerkverband. Onze in Nederland prijzenswaardige hantering van leerstellige verschillen van inzicht zou in een jonge kerk elders wel eens averechts kunnen werken. Onze Nederlandse gereformeerde traditie kan een jonge gemeente op het zendingsveld maar ten dele helpen. In het laatste artikel van deze serie kom ik hier nog op terug met een paar voorbeelden.

De Geest heeft ook in onze kerkelijke traditie, die natuurlijk ook heel wat ouder is dan 30 jaar, gewerkt. Maar de vruchten daarvan die in een zendingsituatie nuttig gebruikt zouden kunnen worden, worden niet in de eerste plaats op het veld van kerkrecht en kerkorde geoogst. Kenmerkend voor onze ker-

ken is, zoals als vaker gekonstateerd is, de grote aandacht voor de bijbel. Wat er aan theologie onder ons verschijnt, komt in de vorm van bijbelstudies op de markt. De meest spraakmakende theoloog in ons midden, drs H. de Jong, publiceert prekenbundels, schriftmeditaties en bijbelse theologie. Op dit punt is het dat onze kerken veel te bieden hebben ook in Afrika of Azië.

Voor de kinderen

Jeannette Westerkamp-Stegeman

Post uit Rwanda

Muto

Het heeft bijna de hele dag geregend en Muto voelt zich koud en akelig. Zijn rafelige kleren zijn vochtig en de grond waarop hij ligt is hard en oneffen. Hij probeert al een tijdje om te slapen, maar het lukt niet. Op zulke momenten moet hij aan zijn moeder denken en aan zijn broers en zusjes. Die liggen nu stijf tegen elkaar op een matje en hebben het wel warm. Op zulke momenten verlang Muto ernaar om weer thuis te zijn. Overdag is dat anders. Het was niet fijn thuis. Muto kan zich herinneren dat moeder vroeger op het veld werkte, maar dat leverde nooit veel op. Er was nauwelijks iets te eten en het werd al minder. Langzaam maar zeker gaf moeder de moed op. Ze probeerde niet eens meer aan eten te komen en als de kinderen jammerden dat ze honger hadden zei moeder „Als je denkt het ergens beter te krijgen, ga dan.” Altijd hetzelfde. Er was wel eens een buurvrouw die ze wat toestopte, de kinderen vonden wel eens een weggegooid aardappel, of gapten een maiskolf van het veld, maar het was nooit genoeg om de honger te stillen. Toen hij acht jaar was en moeder weer eens gezegd had dat hij kon gaan als hij het ergens beter kon krijgen, dacht Muto „Waarom niet?” „Ik ga naar de stad” zei hij tegen moeder. „Ga dan” zei die alleen maar en Muto vertrok. Hij liep mee met Ignace, een koopman die groente naar de stad ging brengen. „Stel je er niks van voor, waar schuwde Ignace, het is een hard leven in de stad. Reken maar op heel wat pakken slaag en een lege maag en nog een heleboel meer ellende.” Muto haalde zijn schouders op. Zijn hart bondsde in zijn borst en hij wist niet of het angst was of verwachting. Hij ging naar de stad, eindelijk iets doen, iets nieuws. Ignace kreeg gelijk, het leven was hard in de stad. Werk was er niet voor een jongen van acht die niet eens kon lezen en schrijven en op bedelaars

was men niet gesteld. Als de politie je te pakken kreeg kon je worden afgetuigd met een stok. Maar het gevaarlijkst waren nog de andere schooiertjes. Muto herinnerde zich nog goed hoe hij op een keer op een grote glanzende auto paste. De eigenaar was even een winkel binnengegaan en Muto ging naast het portier staan. „Ik let op” riep hij naar de man. „Goed” knikte die. Toen hij terugkwam en in de auto stapte gaf hij Muto honderd frank. Honderd frank! Muto stond er beduusd naar te kijken. Als je geluk had kreeg je vijf of tien frank voor zo'n karweitje. Maar honderd frank... Een warm gevoel van geluk stroomde door zijn hele lichaam. Wat kon hij doen met honderd frank? Een groot bord eten kopen in een klein restaurantje, en dan had hij nog genoeg over voor wat bananen of een paar broodjes. Of zou hij kijken of hij er op de tweedehands markt een warme trui voor kopen kon? Hij aarzelde. „Geef hier” zei toen een stem achter hem. Het was Mupenzi een jongen van twaalf waarvan men zei dat hij al eens een jongen gedood had. Muto stopte het briefje van honderd in zijn zak, zo onzichtbaar mogelijk en zei toen vrolijk „Hallo Mupenzi”. „Geef hier die honderd frank” zei die alleen maar. „Weet je wat, we gaan samen uit eten, ik trakteer” probeerde Muto nog eens. „Geef hier” zei Mupenzi. Er zat niks anders op. Muto gaf met een lelijke blik zijn honderd frank af en kreeg als dank een keiharde klets om zijn oren. Toch had Mupenzi hem later ook wel eens geholpen toen drie kleine jongens hem eens – gewoon voor de lol – af wilden ranselen. Ze hielpen elkaar als het uitkwam maar ze vertrouwden elkaar voor geen cent: geen van de schooiertjes in de stad. Muto draait van de ene op de andere zij, terwijl hij zo ligt te denken. Au, wat is dat nou weer, hij ligt op een spijker. Vrijwel elke nacht slaapt hij ergens anders, zodra de politie je weet te vinden ben je erbij. Mupenzi heeft een eigen plekje, die is niet bang voor de politie, die bedelt en steelt genoeg geld om de politie ervan te betalen en die laten hem wel met rust, maar voor Muto is dat anders. Hij staat op en rekt zich uit. Hij gaat wat lopen, maar zijn benen willen hem haast niet dragen. „Te moe om te lopen en te moe om te slapen” mompelt hij bitter en dan ineens krijgt hij een idee. Op een avond sliep hij vlak bij Mupenzi in de buurt. Hij hield hem een beetje in de gaten en zag dat hij aan een klein blikje ging zitten snuiven. „Waarom doe je dat?” vroeg Muto, en Mupenzi die in een goeie bui was, antwoordde: „Om te slapen, je droomt er mooi van.” Muto was nieuwsgierig dichtbij gekomen. „Wat zit er in dat blikje?” „Benzine” zei Mupenzi. Muto kijkt om zich heen. Waar zou hij benzine kunnen vinden om het eens te proberen. Stel je voor dat het waar is, dat je ervan gaat slapen en lekker dromen. Het moet niet zo moeilijk zijn om aan een beetje benzine te komen. Wacht, daar ligt al een leeg blikje. Muto bekijkt het goed in het licht van de maan. Het lijkt of het heel is. Nu op zoek naar benzine. Hij weet wel een huis waar altijd drie auto's

staan 's nachts, elke auto heeft een tank reservebenzine. Auto's zijn gemakkelijk open te krijgen zelfs als ze op slot zijn, dat weet iedere jongen van acht die op straat zwerft. De kunst is om de zamu te ontwijken. Bijna alle huizen hebben een nachtwacht. Muto loopt zachtjes naar het huis en kruipt door een gat in de heg. Het is doodstil. Een hond is er niet, die is de week daarvoor overreden, weet Muto. Geen zamu te zien, die ligt vast ergens te slapen. Behoedzaam loopt Muto naar de auto's. Welke is het gemakkelijkst, even kijken. In een paar tellen heeft hij het slot open. Ja warempel, daar staat het tankje en er zit benzine in ook. Muto draait de dop eraf. Hij heeft maar een beetje nodig, zijn blikje is klein. „Bonk!” hij slaat met de tank tegen de auto per ongeluk. Stom. Muto zet de tank neer en kijkt om zich heen, klaar om weg te rennen als het nodig is, maar hij hoort of ziet niks. Net bukt hij zich om benzine in het blik te schenken als hij voelt hoe twee harde handen hem beet pakken. „Jij dief, jij lelijke dief” sist iemand „wacht maar jongetje, dat zal ik je afleren”. Voor hij weet wat er gebeurt heeft de zamu de benzinetank gepakt en hem over Muto's hoofd leeggegooid en het volgende moment knapt het hout van een lucifer en Muto staat in brand, in lichterlaaie als een fakkel. Hij schreeuwt, hij gilt, hij rolt over de grond maar de hele wereld lijkt te branden. De zamu heeft geschrokken een pasje achteruit gedaan. Eigenlijk had hij het zo ook niet bedoeld. In het grote huis gaan lampen aan, iemand komt naar buiten rennen. „Wat is dat?” vraagt een boze stem. „Een, eh, een dief eh” stamelt de zamu. De man rent het huis binnen en komt terug met de tuinslang. „Stommel schiet op, doe de kraan aan.” De zamu holt al. Een grote straal water blust de brandende Muto, maar die merkt er al niks meer van, die slaapt. Een hele tijd later wordt Muto wakker. Waar is hij toch? Ai ai ai, alles doet zeer. Kijk nou, hij ligt in zijn blootje onder een mal soort tent van gaas. Hij kijkt om zich heen. Naast hem staan bedden, hé hij ligt zelf ook in een bed, in een bed met een mooi wit laken erop. Hij probeert een beetje te bewegen. Meteen komt er iemand naar hem toelopen. Het is een verpleegster met een witte schort aan. „Hallo, zegt ze vriendelijk, ben je weer wakker? Blijf stilletjes liggen, je hebt een slangetje in je arm, zie je wel?” Ja warempel, er zit een hele stellatie aan Muto's rechterarm. „Wil je wat drinken?” vraagt de zuster. Muto knikt. „Wacht, ik ben er zo weer en dan moet je me eens vertellen wie je precies bent want je bent de enige patiënt in het ziekenhuis van wie we niet eens de naam weten.” Ze loopt weg. En langzaam maar zeker herinnert Muto zich wat er gebeurd is. Het is een wonder dat hij nog leeft. Nou zeg, en dan ligt hij nog in een bed ook, en er is een zuster die iets te drinken voor hem gaat halen. „Moet ik nog lang in het ziekenhuis blijven?” vraagt hij als de zuster terug is. „Ja, dat denk ik wel, brandwonden helen niet zo gemakkelijk” zegt ze vriendelijk. „Fijn” zegt Muto zachtjes.

A.Troost, Amsterdam

SCHOLASTIEK, een invalspoort voor secularisatie

12. Natuur en genade

De christelijke voorgangers hadden het in de begintijd van de christelijke kerk in ons werelddeel heel moeilijk. Zij moesten op vreedzame wijze zien klaar te komen met een geestelijke vijand. Zij ervoeren in de levenspraktijk en in de theoretische (meestal theologische) bezinning de levensbeschouwelijke "anti-these" (tegenstelling) tussen kerk en wereld, tussen het leven en denken "in Gods Koninkrijk" en in dat van een heidens gestempelde "wereld". Het was hoogst merkwaardig en achteraf zeer te betreuren dat men deze tegenstelling ging formuleren met de woorden "natuur" en "genade". Daarmee werd de genoemde geestelijke tegenstelling "verzacht", van haar scherpste kanten ontdaan. De formulering "natuur en genade" zou nl. in de toekomst blijken een zeer belangrijke en wijde invalspoort te zijn eerst voor het verschijnen van "scholastiek" en via dat voor de secularisatie binnen het christendom. Dat kwam omdat deze formulering dubbelzinnig was en zowel in een goede bijbelse zin, alsook in een onbijbelse, levensbeschouwelijke zin gebruikt kon worden, nl. vanuit de toen algemeen heersende geest van de tijd. Ook het heidendom hanteerde immers de onderscheiding van "natuurlijk" en "bovennatuurlijk".

We willen dit nader bezien tegen de achtergrond van de **binnen-heidense secularisatie**, en we ontdekken dan dat op vele gebieden de latere christelijke secularisatie daarvan een afspiegeling zou worden.

13. Heidense secularisatie

Ook het heidendom kende zijn interne strijd en spanningen. Grote en populaire filosofische stromingen zoals die van de Stoïcijnen en die van de Epikureërs streidden niet alleen tegen elkaar op levensbeschouwelijk en filosofisch gebied, maar daar tussendoor kenden zij ook, intern en onderling, de strijd om wat wij zouden noemen de "secularisatie". Zelf spraken zij gewoon van "goddeloosheid" (asebeia). In het algemeen kan men zeggen dat de filosofische traditie in die tijd afkeurig was van het *oude mythische* geloof. Nogal wat filosofen waren voorheen aangeklaagd of zelfs gedood om hun zgn.asebeia, hun godloosheid. De filosofie had wat godsdienst betreft ook toen al vanuit haar verleden geen beste naam. Maar het tij bleek nog niet te keren.

Tegelijk met de verdere ontwikkeling der wetenschappen nam ook de (heidense) ongodsdienstigheid toe. Er was een godsdienstcrisis. De filosofie pre-

tendeerde ervoor in de plaats te zijn gekomen. De wetenschappelijke "kennis" van de culturele elite stond hoger genoteerd dan de traditionele godsdienstige "meningen" (de zgn.dogma's) van het volk.

14. Secularisatie in de wetenschap

Filosofisch betekende deze interneheidense secularisatie dat men de stoffelijke en alledaagse werkelijkheid *op zichzelf*, d.w.z. los van het goddelijke ging beschouwen. De traditionele pantheïstische werkelijkheidsbeschouwing, waarin het goddelijke en het niet-goddelijke zeer nauw met elkaar verweven waren, ja vaak niet eens onderscheiden werden, werd losgelaten. De band tussen de concrete natuur en menselijke levenswerkelijkheid enerzijds en het mysterieuze, het goddelijke anderzijds, werd theoretisch doorgesneden. *In plaats van vermenging kwam de scheiding*. Men ging praten over de realiteit zonder god en, indien al, in een apart hoofdstuk (de "metafysica"), over god zonder de realiteit. Niet dat men het goddelijke of de goden altijd loochende, maar in de wetenschap had men er niets mee te maken. Later zou men deze theoretische werkelijkheidsbeschouwing "deïsme" noemen, soms ook "atheïsme"; afhankelijk van de vraag of men wel of niet apart van de concrete levenswerkelijkheid nog een god of iets goddelijks geloofde. Nietzsche duidde dat zo aan: de aarde werd losgekoppeld van de zon.

Onzerzijds zouden we moeten zeggen: de band tussen God en scheepsel werd zowel geloofsmatig als theoretisch/wetenschappelijk doorgesneden. Dat was de buitengewoon invloedrijke pagane (heidense) secularisatie van het leven en van de wetenschap: het goddelijke werd er uit weggedacht, eerst in de praktische goddeloosheid der mensen, dan ook in de theoretische (filosofische) werkelijkheidsbeschouwing.

Het noodzakelijke houvast dat alle theoretisch denken nodig heeft, de "grond" of de "fundering", moest toen gezocht worden in de ont-goddelijkte (ontmythologiseerde) werkelijkheid zelf, in "het zijn" als zodanig en op zichzelf, ook los van de toevallige bijkomstigheden. Men noemde dat in de filosofie vaak het "wezen", de "substantie", geestelijke of stoffelijke substanties. Maar dat "wezen" had niets meer, zoals voorheen, te maken met het geheimzinnige en mythologische van de godenwereld. "Het goddelijke" was uit de werkelijkheid weggetheoretiseerd.

15. Theologische ontaarding van het geloof

Ook de (pagane) theologie deelde in de zojuist beschreven (pagane) secularisatie van de wetenschap. Uiteraard op een iets andere, maar diep verwante wijze. God en scheepsel waren immers door dezelfde ontmythologisering en ont-goddelijking van elkaar gescheiden. Zij werden beide afzonderlijk en op zichzelf beschouwd. Het scheepsel in de levenspraktijk en in de wetenschap, God in de theologie. De wetenschap bemoeide zich met het natuurlijke, de (filosofische) theologie met het boven-natuurlijke.

Theologie werd zodoende een schuilplaats voor *denkers*. Speciaal voor die denkers of filosofen die niet geheel wilden of konden breken met hun godsdienstige achtergrond. Of ook niet durfden, want "goddeloosheid" gold als staatsgevaarlijk! En sociaal als onfatsoenlijk.

Verrationalisering en modernisering van hun geloof tot theologie, eigenlijk tot theo-ontologie (leer over het wezen van god), was hun alternatief.

16. Oecumenische reactie

Maar in de eeuwen rondom het begin van onze jaartelling was er een gedeeltelijke reactie. Het was een tijd die in dit opzicht vergelijkbaar was met de onze. Vroomheid werd weer tot op zekere hoogte geaccepteerd. Het was weer "in" om zeer tolerant en zelfs oecumenisch over de diverse godsdiensten in het éne grote Romeinse rijk te praten. De geest van de tijd was godsdienstvriendelijk, zij het met enkele beperkingen. De wrede vervolgingsperiodes onder sommige keizers, stonden in verband met de religieus getinte keizerverering waaraan veel christenen niet wilden meedoen en ook in verband met hun uit de toon vallen ten aanzien van enige volksgewoonten op het gebied van de publieke recreatie.

De Stoïsche filosofen bouwden deze vernieuwde religieuze en publieke geestesgesteldheid geheel in in hun wijsbegeerte. Voor zichzelf, als geestelijke elite, *moderniseerden* zij het volksgeloof op wetenschappelijke (theologische en filosofische) wijze. Precies zoals vijf eeuwen tevoren ook al, en toen voor het eerst, gedaan was door *Xenophanes*, de uitvinder van de theologische wetenschap. Hij beoefende theologie als kritiek op het geloof.

Zo behoefden de stoïcijnse filosofen de grote massa met al haar soorten van traditioneel mythisch geloof, met tal van verschillende regionale- en

stamgoden, niet grofweg voor het hoofd te stoten. Zij bestreden zelfs op hun manier de binnen-heidense secularisatie, met behulp van de wijsbegeerte en van de destijds daarin besloten theologie. Het goddelijke of de goden werden weer erkend als "aanwezig"! De goddelijke rede, de zgn. "logos", was in alle dingen present en men benoemde die (filosofische) goddelijke logos met traditioneel-religieuze namen: Zeus bv., maar ook als de "vaderlijke voorzienigheid", of: "de god der goden".

17. Pendelen in de filosofie

In onze Westerse cultuur- en mentaliteitsgeschiedenis zien we nu deze wetenschapontwikkeling en de reactie daarop, verschillende keren terugkeren. Na elke periode van overheersing door een rationalistische mentaliteit volgen er reacties in de vorm van correcties, aanvullingen of alternatieven. Zo kent onze eeuw allerlei alternatieve reacties op het (overigens ook zelf al pluriforme) rationalisme, dat in een moderne vorm herleefde in de tijd der Verlichting ("Aufklärung"): romantiek, levensfilosofie, existentialisme, personalisme, mystiek, New Age, enz. Steeds weer ook met (meest onbewuste) afspiegelingen en invloeden in de diverse wetenschappen, waarbij de theologie (ook de orthodoxe!) niet uitgezonderd is. *In dit raam is ook het verschijnsel van de scholastiek te plaatsen.*

18. Onbewuste voorbereiding van de secularisatie in het christendom

In dat oecumenische en godsdienstvriendelijke klimaat van het "Hellenisme" in de eerste eeuwen van onze jaartelling, en in aansluiting bij vergelijkbare problemen binnen het heidendom zelf, ontwikkelde zich toen ook binnen het christendom een bepaalde visie op het leven, en op de werkelijkheid van de wereld. Een "levens- en wereldbeschouwing" dus, door sommigen ook uitgewerkt in een filosofie. De grote geestelijke strijd die de christenen en hun leiders te strijden hadden tegen de geest van de tijd, in verdediging tegen de filosofische aanvallen en in de doordenking van het eigen geloof, was een goede strijd, maar zoals alle goede werken, ontsierd door zwakheden en gebreken.

19. Schepping als etiket

Zo'n zwak punt was bijv. de onbevredigende bestrijding van de heidense ontmythologisering en de te naieve opvatting dat men in de Stoïcijnse filosofie daarbij een gedeeltelijke bondgenoot kon zien. De christenen meenden het met de Stoïcijnen eens te kunnen zijn voorzover die weer rekening hielden met "het goddelijke" in de werkelijkheid, maar zij moesten natuurlijk niets hebben van hun gedomerniseerd pantheïsme. Daartegenover stelden zij met grote nadruk hun bijbels geloof dat God alle dingen geschapen had en dat Hij niet zelf ook

tot de geschapen werkelijkheid behoorde. In zoverre erkenden zij op echt bijbelse wijze de band tussen God en de kosmos: het was de band der geschapenheid. Alleen, de tijd was blijkbaar nog niet rijp om dit ook op een filosofisch juiste wijze te benaderen. In wetenschappelijk opzicht had men niet veel aan het geloof dat God alles geschapen had. Die geschapenheid werd eigenlijk een soort etiket, een fabrieksmerk dat men aan de werkelijkheid vast hechtte, maar dat in de wetenschap geen rol speelde. Het kon er als een label afgeknipt worden, zonder dat het die werkelijkheid als zodanig anders maakte. Althans in de theoretische blik.

In het voetspoor van het heidense, maar terechte afdanken van de *archaische en oudere (voor-Stoïsche)* pantheïstische mythologie, werd de werkelijkheid als zodanig door de christenen nu ook min of meer "deïstisch" gezien, ontmythologiseerd, dat is ook ontgoddelijkt. D.w.z. men erkende van harte de geschapenheid, maar dat veranderde nauwelijks iets aan hun theoretische visie op de werkelijkheid als zodanig. Die werkelijkheid was, na het afscheid van het heidense pantheïsme, *in zichzelf* god-loos geworden. Zij was nog slechts uitwendig, nl. in een versmald scheppingsgeloof, met God verbonden gezien door haar *geschapenheid*. Dat geschapen zijn werd echter voor de theoretische blik op de werkelijkheid tot een gepasseerd station. Dat alle dingen, naar het woord der Schrift, "in Christus" hun bestand hebben, en krachtens de blijvende werkzaamheid van Gods schepperswil voortbestaan, werd ongetwijfeld wel geloofd, maar dat geloof kon blijkbaar nog niet doorwerken in de wetenschappelijke visie op de werkelijkheid.

20. Nog geen christelijk-filosofische werkelijkheidsbeschouwing

De Stoïsche idee van een kosmische goddelijke wereldorde wisten de vroeg-christelijke theologen, ongetwijfeld mede tengevolge van hun afkeer van het heidense pantheïsme, nog niet om te zetten in een bijbels verantwoorde filosofische theorie omtrent "scheppingsordeningen".

Al te naïef meende men ten aanzien van de normen en structuurwetten die in de werkelijkheid waren "ingeschapen", de gangbare filosofische beschouwingen, die voornamelijk aan Plato en het platonisme waren ontleend (in mindere mate ook aan Aristoteles), te kunnen meemaken. Zoals de joodse filosoof Philo enkele eeuwen vóór hen, ook al gedaan had. Alleen nu, in hun tijd, leefde het platonisme in gewijzigde vormen voort in het stoïcisme en het neo-platonisme. En vooral door de grote theoloog en filosoof Augustinus bleef de wijsgerige werkelijkheidsvisie bevangen in allerlei trekken van dit neo-platonisme. Uit de aard der zaak werkte dit aantoonbaar door in zijn theologie. In zijn dogmatiek, maar ook, en niet het minst, in zijn theologische

ethiek. Anders gezegd: de theoretische (wijsgerige) werkelijkheidsbeschouwing bleef onbedoeld "*wereldgelijkvormig*". Zij werkte dan ook als een gevaarlijke ziektekiem in het lichaam der theologie.

21. Wereldgelijkvormigheid in de scholastiek

Hier naderen we nu het essentiële, het meest kenmerkende van wat scholastiek genoemd wordt. Niet slechts een bepaalde technische denk- en discussiemethode is daarvan het belangrijkste punt, zelfs niet de overheersende problematiek inzake de harmonisering van geloven en denken, van geloof en wetenschap. Nee, het hierboven in zijn ontstaan geschetste pogen, om (ongewtiffeld geamendeerde) *heidense filosofische werkelijkheidsvisies te harmoniseren met het christelijk geloof*, dat was het eigenlijke karakter van de scholastiek. Terwijl velen, met name r.kath. denkers, in hun begrijpelijke bewondering voor Thomas van Aquino, die zgn. *synthese*, die *verbinding* van christelijk geloof met een gangbare, niet-christelijke theoretische werkelijkheidsbeschouwing prijzen en bewonderen, zien wij daarin juist de grote *invalspoort voor de secularisatie van het christendom op het gebied van de wetenschapsbeoefening*. Dit nu heeft tot op de huidige dag doorgewerkt in alle wetenschap. Allereerst in de theologie, de orthodoxe niet uitgezonderd. Vrijzinnige theologie is geen wettig, maar wel een natuurlijk kind van orthodoxe theologie. Want in elke wetenschap, ook in de theologie, is men structureel genoodzaakt, gebruik te maken van theoretische visies op de geschapen werkelijkheid. Dat kan ik in deze paar artikeltjes niet nader aantonen, maar voorzover ik dit al niet eerder deed in dit blad, hoop ik dat binnenkort alsnog wat uitvoeriger te preciseren en te illustreren.

22. Verabsolutering van het verstand in de scholastiek

Het woord "scholastiek" heeft in ons kerkelijk spraakgebruik behalve een historische betekenis ook nog de bijbetekenis van rationalisme (dat met "mystiek" gecompenseerd pleegt te worden) en van allerlei splinterige en hoog abstracte theologische onderscheidingen. Dat is begrijpelijk, en ten dele ook wel waar. Maar zoals gezegd: dat is niet het belangrijkste. Dat belangrijkste zit in de meestal onbewuste gewoonte om christelijk geloof te verbinden met wereldgelijkvormig wetenschappelijk denken. Intussen is het van groot belang dat alom bekende en gehanteerde verwijt van rationalisme in de scholastiek eens nader te bezien. In ons eerste artikel over scholastiek kwam het al ter sprake, maar dat moeten we nu nader preciseren en afmaken. Dat volgt dan in het echte slotartikel, want mijn voornemen om in twee artikelen klaar te komen met de scholastiek, is mislukt.

J.H. Klein, Rijswijk

Christus in het kerklied (3)

De mystiek en de Bruidegom (Lezen: Ef. 5:22-33, Fil. 2:5-11)

„Mijn Heer en mijn God!” Dat roept de apostel Thomas uit, wanneer de opgestane Heer hem uitnodigt dichterbij te komen en met zijn vingers de wonden in zijn handen en zijn zijde te betasten.

Jezus is Heer

‘Mijn Heer en mijn God!’ In een van de oudste hymnen, waarvan men vermoedt dat ze in de eerste christelijke gemeenten gezongen is, Filippenzen 2:6-11, wordt Jezus’ zelfvernederings, zijn gehoorzaamheid aan God en zijn kruisdood bezongen. De hymne blijft daar niet bij staan, maar vervolgt: „Daarom heeft God Hem ook uitermate verhoogd en Hem de naam boven alle naam geschonken, opdat in de naam van Jezus alle knie zich zou buigen van hen die in de hemel en die op de aarde en die onder de aarde zijn, en elke tong zou belijden: JEZUS CHRISTUS IS HEER, tot eer van God, de Vader.” Slaven van de zonde en de duivel die we waren, heeft Hij ons losgekocht, opdat we tot eer van zijn Vader zouden belijden dat Hij onze Heer is. Jezus ging heel vertrouwelijk, intiem, met zijn discipelen om, en op een gegeven moment noemt Hij hen, en daarmee ook ons, zijn vrienden. Maar Hij wordt nooit ons vriendje. De discipelen blijven Hem ook daarna Meester noemen. Johannes, die het meest vertrouwelijk met Jezus omging, het meest van zijn woorden heeft opgevangen en bij de Paasmaaltijd aan zijn borst lag, valt, wanneer hij Jezus bij zijn verschijning op Patmos in al zijn heerlijkheid ziet, als dood aan zijn voeten. Christus laat dat niet zo: Hij legt zijn rechterhand op Johannes en zegt: „Wees niet bang, want Ik ben dood geweest maar Ik leef en Ik heb de sleutels van dood en dodenrijk”. Met andere woorden: ook in jouw leven heeft niet de dood, maar heb Ik het laatste woord. De persoonlijke relatie wordt hersteld, maar het is een vertrouwelijke relatie met een verheerlijkte Heer.

Oudheid

De oude Kerk heeft er sterke nadruk op gelegd, tegen allerlei ketterijen in, dat Christus God is. Zozeer zelfs dat men Christus en zijn Vader geheel met elkaar ging vereenzelvigen. Zo kwam men er toe Maria ‘theotokos’, d.i. moeder, voortbrengster van God, te noemen, alsof een mens God kan voortbrengen. Ook is men gaan spreken over God die mens geworden is i.p.v. naar bijbels spraakgebruik over Gods Zoon die in het vlees is verschenen, Gods Woord dat vlees geworden is. En over God die aan het kruis hing, terwijl het de mens, de dienstknecht Jezus was die daar hing. Toch valt het nooit hoog genoeg te waarderen dat de oude Kerk de belijdenis van Thomas, ‘mijn Heer en mijn God’, heeft vastge-

houden en in tal van liederen uitgezongen.

Middeleeuwen

In de Middeleeuwen vindt met de opkomst van de mystiek een vreemde verschuiving plaats. In veel liederen wordt Jezus dan mijn geliefde, de bruidegom van mijn ziel. Het objectieve, zakelijke, kerklied gaat plaatsmaken voor het subjectieve lied. Objectief en zakelijk: het zijn afgrijselijke termen, maar in de kerkliedgeschiedenis wordt er iets positiefs mee bedoeld, nl. liederen die uitgaan van de heilsfeiten zoals de Bijbel ons die vertelt: dat God zijn Zoon voor ons heeft gegeven, dat Christus voor ons geleden heeft en gestorven is, dat Hij onze opgestane Heer is die in de hemel plaats voor ons bereidt en dat Hij op een dag zal terugkomen om de wereld te oordelen en voor altijd onder ons te wonen. Men kan daar op een persoonlijke manier van zingen, zolang wat de Schrift ons meedeelt maar de voedingsbodem van het geestelijke lied blijft. In de mystiek echter gaan de persoonlijke gevoelens die de dichter voor ‘zijn’ Jezus heeft, de boventoon voeren. Het gaat niet meer om het heil der wereld, maar „verzonken in een mystieke beleving verenigt zich de horizon en cirkelen de gedachten nog slechts om twee polen: God en mijn ziel” (C.P. van Andel: Tussen de regels, blz. 43). De mysticus wil dat iedere afstand tussen God en zijn ziel verdwijnt: hij wil volledig één worden met God, een in wezen heidense gedachte.

Wie is de bruid?

Christus als Bruidegom: ook in de Schrift komen we Hem zo tegen. Paulus vergelijkt in Efeze 5:25 de verhouding tussen man en vrouw met die tussen Christus en zijn gemeente. Christus, die met zijn dood de bruidsprijs voor haar betaald heeft, haar gereinigt heeft en zonder vlek of rimpel vóór zich stelt. In Openbaring 19 wordt gezongen van de bruid van het Lam, de gemeente, die zich voor haar grote Bruidegom mag tooien met het fijne linnen van de rechtvaardige daden der heiligen. Maar niet zozeer uit deze Schriftgedeelten putten de bruidsliederen van de mystiek en het latere piëtisme hun stof. Die halen ze liever uit het Hooglied, waar het naar mijn bescheiden mening over de natuurlijke liefde tussen een jongen en een meisje gaat. Maar de mysticus past deze erotische poëzie toe op Christus en zijn ziel. Ook in het liedboek komen we een aantal van deze verzen tegen. Een ervan is lied 157, van de hand van Philipp Nicolai:

(1) Kom tot mij, Zoon van David, kom, mijn Koning en mijn Bruidegom, mijn hart wil ik U geven.

Lieflijk, vriendlijk, schoon en heerlijk, zo begeerlijk.

(2) O lelie die mijn hart bekoort.

(4) Hoe lieflijk is uw gelaat; als gij uw ogen op mij slaat, dan doet de vreugd mij beven.

(5) Uw Zoon komt tot mij, kiest mij uit, Hij is mijn liefste, ik zijn bruid, ik treed Hem zingend nader. Hij, de mijne...

(6) Hij staat voor altijd aan mijn zij. Mijn schone liefste is van mij, in Hem wil ik verzinken.

(7) Hoe is Hij mij zo innig na, de Alfa en de Omega, mijn hart doet Hij ontbranden.

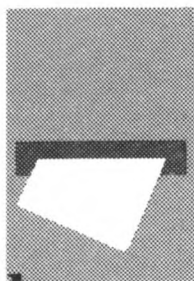
Kom mij troosten, allerschoonste, mijn begeren, toef niet langer, kom o Here.

Lijdensmystiek

Maar de mystiek ging verder: ze wierp zich op Jezus’ lijden aan het kruis en op zijn wonden om daar als het ware in te zwelgen. Van de eerbied waarmee b.v. Openbaring 5 over het geslachte Lam zingt is weinig meer terug te vinden. De vrome ziel wil er met de neus bovenop staan wanneer Jezus aan het kruis gespijkerd wordt en wanneer de speer in zijn zijde wordt gestoken, wil er net als Thomas met de vingers aanzitten (soms wordt zelfs gesproken van ‘drinken’ uit Jezus’ wonden). Maar terwijl het Thomas te doen was om een bewijs dat Christus echt was opgestaan, en hij al direct na Jezus’ woorden met zijn belijdenis komt (waarschijnlijk heeft hij helemaal niet getast in de wonden van zijn Heer), gaat het de mysticus om de beleving van Jezus’ lijden: hij wil die zelf voelen en doormaken – in plaats van eenvoudig en dankbaar uit Christus’ volbrachte werk te leven. Toen Maria Magdalena in de hof van Jozef van Arimathea haar opgestane Heer vastgreep, zei Jezus: „Houd Mij niet vast, Maria, want Ik vaar op naar mijn Vader en mijn God.” En heel bemoedigend zegt Hij er bij: „naar uw Vader en uw God”. Want daarvoor was Hij op aarde gekomen, om ons bij zijn Vader te brengen. Ik heb bij een aantal kerst- en lijdensliederen wel eens de indruk dat de dichter Jezus wil vasthouden in de kribbe en aan het kruis, om Hem zo dichterbij zich te brengen, te houden. Maar Jezus heeft ons dichter bij God gebracht. In kringen waar men Jezus vooral in zijn gemoed wil beleven, doet zich ook het merkwaardige verschijnsel voor dat er niet meer, nooit meer, tot de Vader, maar alleen tot Jezus gebeden wordt. Dat

was b.v. het geval bij de Herrnhutters van Von Zinzendorf. Zeker, het nieuwe testament leert ons Christus *aan te roepen* (ik noemde in het begin al een viertal teksten), maar het kan nooit Jezus' bedoeling zijn geweest ons van het bidden tot *zijn Vader* af te houden. „Leer ons bidden,” vroegen zijn discipelen Hem, en Hij begon met: „Onze Vader, die in de hemelen zijt, uw naam worde geheiligd.” Als het *'mijnen'* van Jezus niet zozeer leidt tot de belijdenis *'mijn Heer en mijn God'*, maar meer tot *'mijn zoete, schone Jezus'*, komt ook God *de Vader* niet aan zijn eer. In die hymne van daarnet, Filippenzen 2:6-11, worden de belijdenis 'Jezus Christus is Heer' en de eer van God, de Vader, met elkaar verbonden – want om *de eer van zijn Vader* was het Christus te doen toen Hij voor ons op aarde kwam. Ik ben er van overtuigd dat het niet aan ons is Christus te beklagen in zijn lijden en zijn wonden (O hoofd vol bloed en wonden, Mijn Verlosser hangt aan 't kruis) – we bereiden Hem geen groter vreugde dan wanneer *wij vrijmoedig gaan naar de troon der genade*, waarvan Hij de toegang voor ons heeft ontsloten aan het kruis (Mattheüs 27:51).

Ingezonden

Misplaatst

De uitvoerige bespreking van Kuiterts nieuwste boek in 'Opbouw' door drs. H. de Jong werd gekenmerkt door een grote mate van evenwichtigheid. Zo'n aanpak verdient veel waardering. Daarom is het zo jammer dat het stijlvolle geheel opeens werd onderbroken door een wat wrange niet passende uitschieter ten opzichte van drs. C. Blenk, hervormd predikant, wiens benadering te maken zou kunnen hebben met gereformeerden-haat die bonders nog wel eens wil ontsieren. Nu weten we allemaal dat bonders steeds maar te horen kregen en krijgen: waarom bleven en blijven jullie toch in die hervormde kerk? En dat uit de mond van mensen die er helaas niet in kunnen slagen een redelijk stuk eenheid te realiseren op hun door allerlei oorzaken beperkt geworden en onnodig gespleten erf. Moge het nog een keer zo ver komen, wie wacht daar niet op? Wat ds. Blenk overigens aangaat, deze is beslist geen verstarde bonder, hij staat met beide benen in het volle leven, ook wetenschappelijk. Ik weet dat van nabij.

Bilthoven, P. Aalbersberg
(Door de redactie enigszins bekort.)

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Rotterdam

Plaatsen en tijden van de kerkdiensten:
Wijkgemeente Oost (gezamenlijk met de wijkgemeente Alexanderpolder van de Chr. Geref. kerk Rotterdam)
Thans: Vrijheidskerk, Springerstraat 340, Rotterdam.
11.45 uur en 18.15 uur.
Wijkgemeente Overschie
Bethelkerk, Oranjestraat 6, Rotterdam.
9.30 uur en 16.30 uur.

C.S.W.Z. Commissie Studenten Werk Zwolle

In Zwolle is sinds 1 juni j.l. een nieuwe commissie opgericht. Deze commissie die de naam draagt 'Commissie Studenten Werk Zwolle' zal een groot gedeelte van de pastorale zorg voor de studenten van de Christelijke Gereformeerde Kerk en de Nederlands Gereformeerde Kerk II in Zwolle gaan verzorgen.

De doelstelling van de C.S.W.Z. is om contact te leggen tussen studenten en de (gast) gemeente met de nadruk op het contact met de kerk.
De C.S.W.Z. wil de kerkeraden c.q. de jeugdouders helpen bij het uitvoeren van de pastorale bearbeiding van de (gast)studenten.

De taken die de commissie heeft zijn:
– contactavonden beleggen;
– bezoeken afleggen bij de gaststudenten;
– pastorale problemen signaleren en door te geven aan de jeugdouders;
– bijbelkringen organiseren;
– informatie verschaffen over de diverse activiteiten van de beide gemeenten die van belang zijn voor het geestelijk leven van de studenten;
– al dat gene te doen, wat dienstbaar is aan het verbeteren van het contact tussen studenten en de beide gemeenten van Christus door dit werk te bouwen.

Om het werk van deze nog jonge commissie gestalte te geven wil ondergetekende namens de C.S.W.Z. u vriendelijk verzoeken om enige bekendheid van het bestaan van deze commissie te geven in uw plaatselijke kerkblad.

Mocht u nog nadere informatie wensen dan kunt contact opnemen met Richard Stegehuis (voorz.)
D. van Nieuwenhuisware 24, 8014 TP Zwolle, tel.: 038-656223 of met Els Riebosch, secr., Hortensiastraat 13, 8013 AA Zwolle tel.: 038-226111.

Ned. Geref. Kerk van Oostzaan

Het scribaat der kerk berust bij: C.M. Flens, Lisweg 81, 1511 XH Oostzaan. Tel.: 02984-4342 Postbus 46, 1511 AA Oostzaan.

Ned. Geref. Kerk van Wapenveld

Evenement: SJALOOM-92: openlucht-evangelisatiedag
Organisator: Evangelisatie-commissie Ned. Ger. Kerk te Wapenveld
Doel: Bekendmaken van het evangelie van Jezus Christus als enige Verlosser en Heer

Datum: 12 september 1992
Plaats: Stationspark te Wapenveld
Thema: 'Is uw leven verzekerd?': de mensen maken zich zorgen over veel dingen en proberen zo min mogelijk risico te lopen maar op geestelijk gebied neemt men vaak onverantwoorde risico's. Maar er is een verzekering die zekerheid geeft voor de eeuwigheid, premieeloos, geen eigen bijdrage en met een gegarandeerde uitkering. Het programma zal er ongeveer zo uitzien:

10.00 Opening
10.05 Gospelkoor Burning Candles uit Zwolle
10.25 Dhr. Dato Steenhuis, evangelist uit Nijverdal
10.45 Gospelkoor Revival uit Hattem
11.05 Ds. A. Baas, Ned. Hervormd predikant uit Wapenveld
11.25 Burning Candles
11.45 De heer Th. Niemeijer, evangelist uit Maarssen
12.05 Gospelkoor Revival
12.30-13.30 Pauze
13.30 Burning Candles
14.00 Dhr. Piet Buitendijk (Dorkas)
14.20 Burning Candles
14.50 Ds. Blokhuis, Ned. Ger. predikant uit Wapenveld
15.10 Wim Pols + Country Trail Band
16.00 Afsluiting

Informatie over medewerkers:

Burning Candles:

Een van de bekendste gospelkoren in Nederland. Door diverse tournees zijn ze ook in het buitenland geen onbekende. Al meer dan 25 jaar getuigen ze zingend van Jezus Christus. Ondanks de populariteit en de vele platen en tournees blijven de groepsleden hun principe trouw: zoals Jezus zichzelf heeft gegeven, geven zij ook zichzelf uit dankbaarheid.

Revival:

Dit gospelkoor uit Hattem bestaat al 15 jaar. Onder begeleiding van piano, dwarsfluit, saxofoon, gitaar en drums verzorgen zij optredens in kerk- en evangelisatiediensten, bejaarden- en ziekenhuizen, koffiebars. Het laatste jaar is veel aandacht besteed aan een musical, te weten 'Eliza and the power of prayer', die 15 keer is uitgevoerd. Op dit moment studeert men een nieuwe musical in.

Wim Pols + Country Trail Band:
Wim Pols is vooral bekend vanwege zijn radioprogramma's voor de EO.

Daarnaast is hij al jaren actief als zanger, gitarist en liedjesschrijver. Hij is op twee fronten actief, als solist en met de Country Trail Band. De Country Trail Band heeft binnen enkele jaren een goede reputatie opgebouwd in gospelminnend Nederland. Met optredens in het land en via de radio maakt de band duidelijk dat country-gospel prima muziek is om de boodschap van het Evangelie door te geven aan een breed publiek. De groep brengt een programma met Amerikaanse country gospelsongs en instrumentals. Het repertoire is bijzonder gevarieerd met zowel rustige als zeer snelle nummers. Close harmony zang is een belangrijk handelsmerk van de groep.

Markt: Het gehele programma zal worden omgeven door een markt waar een aantal christelijke organisaties zich zullen presenteren zoals Agape, Evangelische Omroep, Open Doers, Friedensstimme, ZOA, Stichting Nieuwe Hoop, Woord en Daad, Nederlandse Patiënten Vereniging, VBOK e.a.

Daarnaast zal er dit jaar opnieuw een creativiteitsmarkt zijn waar u het werk van een zestal creatieve christenen kunt kopen en/of bewonderen. O.a. is te zien: poppen maken, boetsen, houtsnijwerk, zijdeschilderen.

Overige informatie:

- toegang gratis
 - koffie gratis
 - zitjes aanwezig
 - goed bereikbaar: 100 meter van bushalte aan de oude weg Zwolle – Apeldoorn
 - ruime parkeergelegenheid
 - vlakbij centrum van het dorp
- Informatie bij
- F. van Winsum, tel. 05206-79870.
 - C.J. Kiezebrink, tel. 05206-78858

Regionale Contactcie CGK en NGK noorden des lands

Op zaterdag 31 oktober a.s. zal de 11e ontmoetingsdag worden gehouden die wordt georganiseerd door de Regionale Kontaktcommissie van Christelijke Gereformeerde en Nederlands Gereformeerde Kerken in het noorden des lands. Het thema van de dag is deze keer: 'geloofsopvoeding'. De bespreking van dit onderwerp zal worden ingeleid en begeleid door zr. H(ermine) de Rijk uit Culemborg, werkzaam bij de Stichting voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (STAGG) (voorheen de Stichting voor Jeugdzorg en Maatschappelijk Werk) en door ds. A. Broersma uit Lelystad, directeur van de Christelijke Scholengemeenschap 'De Brug', belast met o.m. het pastoraat. Het is de bedoeling, dat het thema 'geloofsopvoeding' zodanig wordt benaderd, dat een drietal raakvlakken aan de orde komen: t.w. het gezin, de school en de kerk. De ontmoetingsdag zal worden gehouden in De Beth-El-kerk te Assen, Groningerstraat 14. De aanvang is 10 uur 's morgens en de afsluiting om ± half 4 's

middags. Voor broodjes en koffie wordt gezorgd.

Vóór de afsluiting zal een gebedsdienst worden gehouden, waar de beide Asser predikanten, ds. P. Kurpershoek en ds. Dingemanse, zullen voorgaan. Nadere informatie is te verkrijgen bij de beide leden van de commissie van voorbereiding t.w. ds. A. Dingemanse tel. 05920-41997 en T. Meints tel. 05920-50105.

U bent van harte welkom op 31 oktober a.s.!

Ned. Geref. Kerk van Almkerk-Werkendam

Het scribaat der kerk berust bij: J.C. van Oene, Paulus Potterstraat 72, 5143 GZ Waalwijk. Tel.: 04160-44712.

Ned. Geref. Kerk van Bilthoven

Op zondag 30 augustus zal ds. F. Gerkema, in verband met zijn vertrek naar de gemeente van Groningen, afscheid nemen van de gemeente te Bilthoven. De afscheidsdienst zal worden gehouden in de Julianakerk, Julianalaan 42 te Bilthoven. Aanvang: 16.00 uur.

Radio-kerkdienst

Op zondag 23 augustus zal een kerkdienst worden uitgezonden vanuit de NGK te Breukelen. De dienst begint om 17.00 uur en is te beluisteren via radio 5. Voorganger is ds. J.M. Mudde. Cassettes van deze dienst kunnen worden aangevraagd bij Stichting 'De Brug', Lancasterdreef 148, 8251 TD Dronten. Tel.: 03210-13673.

Ned. Geref. Kerk van Ede

Van 1 juli af is het adres van de diaconie van de Ned. Geref. Kerk van Ede: H. van den Adel, de Gaullensingel 64, 6716 LD Ede. Tel.: 08380-22498.

Ned. Geref. Kerk van Rotterdam

Ga je studeren in Rotterdam? Dan zal je vermoedelijk de weekends nog wel naar huis gaan. Dat zie je bij de meeste studenten. Toch ben je voor een groot deel in de stad iedere week. Daarom willen we alvast met je kennis maken. Vandaar dit bericht. Op maandag 14 september a.s. is er een open avond in de pastorie, Adrianalaan 162 in Rotterdam. Noteer de datum alvast als je wilt. Tegen het einde van de namiddag ben je welkom, ongeveer 5 uur. Er is ook een warme hap. Om een idee te hebben hoeveel mensen er komen, zouden we het prettig vinden als je de vrijdag ervoor meldt dat je komt. Telefoon: 010-4225009. Ook als je al studeert in Rotterdam ben je uiteraard welkom!

Gereformeerd Appel '92

Verklaring

Dit jaar wordt de vereniging van afgescheidenen en dolerenden van 1892 herdacht, een gebeurtenis die op de tijdgenoten een diepe indruk maakte. Bij de herdenking van deze gebeurtenis in deze tijd wordt door veel gereformeerden de onderlinge verdeeldheid als pijnlijk ervaren.

Wij leven anno 1992 in een tijd van secularisatie en ontkerkelijking en bezien met zorg hoe onze samenleving zich steeds meer ontdoet van wat nog aan het christelijk geloof of de christelijke norm herinnert. Tegelijk kijken wij terug op een eeuw kerkgeschiedenis, waarin gereformeerden er niet in zijn geslaagd de hartelijke eenheid van de 'heilige, algemene, christelijke kerk, de gemeenschap der heiligen' gestalte te geven als een teken van Gods Koninkrijk. Het is onze behoefte daar dit jaar bij stil te staan.

Wij doen dat in het besef dat het Jezus Christus zelf is die ons voorgaat in het gebed om eenheid (Joh. 17:21). Christus wijst daarbij op het getuigenis dat hiervan uitgaat, 'opdat de wereld gelove dat Gij Mij gezonden hebt'. Wij willen ons door dit woord laten leiden, in de overtuiging dat het laten voortbestaan van de verdeeldheid onder gereformeerden schade is voor de zaak van Jezus Christus in deze wereld.

Met name de christelijke gereformeerde kerken, de vrijgemaakt gereformeerde kerken en de nederlands gereformeerde kerken hebben zich in de afgelopen decennia dikwijls in elkaar herkend en dit ook uitgesproken. Niet alleen in kerkelijke vergaderingen, maar ook in allerlei verbanden, waarin gereformeerden met elkaar op broederlijke en zusterlijke wijze samenwerken.

Ondergetekenden, allen leden van één der genoemde kerken, verheugen zich over de groeiende plaatselijke contacten en de berichten over goede en hartelijke samensprekingen. Wij willen deze groei van de band tussen gereformeerden van harte aanmoedigen en anderen oproepen daartoe naar vermogen een bijdrage te leveren. Deze verklaring doet een appel op gereformeerden de situatie onder ogen te zien en concrete wegen te zoeken voor kerkelijk toenadering.

Onze aandacht gaat uit naar het stimuleren van het gezamenlijk belijden in woord, zang en gebed. Reeds nu worden mogelijkheden daartoe benut door plaatselijk samen Bijbelstudie te verrichten of samen een thema-avond te beleggen. Wij willen deze activiteiten ondersteunen en opdragen in het gebed. Voor gereformeerden, die plaatselijk initiatieven nemen, willen wij een landelijk aanspreekpunt zijn.

Het appel dat wij op deze wijze willen laten uitgaan, richt zich op gereformeerde gemeenteleden en wil een aanvulling zijn op de kerkelijke samensprekingen. Dat werk ligt op de weg van ambtsdragers en kerkelijke vergaderingen. In die verantwoordelijkheid kunnen en mogen wij niet treden. Bij het overwegen van de kerkelijke verdeeldheid van gereformeerde belijders leggen we bovendien ieder 'activisme' af, maar worden veeleer vervuld met ootmoed en besef van eigen tekortkomingen.

Wij zijn van mening dat het zo moeilijkzaam gebleken proces van kerkelijke herkenning bemoeilijkt wordt door op afstand – dikwijls slechts in schriftelijk

verkeer – elkaar voortdurend te blijven bevragen. Met het oog op de ernst van de zaak en de volgende generaties vragen wij ons af of deze vorm van communicatie niet moet worden ondersteund en aangevuld door contacten tussen gemeenteleden zelf. Kerkelijke toenadering wordt ook bevorderd door elkaar als gemeenteleden te ontmoeten en elkaar nader te leren kennen. Daarom zullen wij ons in de toekomst richten op de bevordering van alles wat dienen kan tot wederzijdse contactoefening en gemeenschappelijk belijden. Wij hopen dat dit signaal in de kerken zal worden verstaan en aanleiding mag zijn tot nieuwe bezinning. Wij vragen God om wijsheid en ontferming en bidden dat de belijdenis van 'één heilige, algemene, christelijke kerk, de gemeenschap der heiligen', die wij allen 's zondags méé uitspreken, voor ons en voor de kerken, waarvan wij deel uitmaken, een nieuwe realiteit mag worden.

Het Gereformeerd Appel '92
Het Gereformeerd Appel '92 is een beweging van 'gewone' kerkleden en is gericht op persoonlijke ontmoeting, geloofsherkenning en samenwerking van gereformeerden uit de christelijke gereformeerde kerken, de vrijgemaakt gereformeerde kerken en de nederlands gereformeerde kerken. Op deze wijze wil het Gereformeerd Appel een bijdrage leveren aan de kerkelijke toenadering. Het Gereformeerd Appel wordt gedragen door een brede overleggroep en een uitvoerend comité, dat de praktische zaken behartigt. Het is de bedoeling jaarlijks een gebedssamenkomst te beleggen en periodiek een 'doorgeefbrief' te verspreiden. Deze brief – die wil informeren en stimuleren – kan door de gemeenteleden zelf worden doorgegeven. Belangstellenden kunnen de doorgeefbrief tegen geringe vergoeding toegestuurd krijgen. Wij stellen het zeer op prijs om het ons kenbaar te maken, indien u zich aangesproken voelt voor dit appel.

Contactadressen van Gereformeerd Appel zijn:
Vogelenzangseweg 42, 2111 HS Aerdenhout
Albert Schweitzersingel 360, 3822 BZ Amersfoort
De Gaullelaan 20, 2625 PH Delft
Wagenmaker 11, 3401 TC IJsselstein
Bronsmos 7, 2914 AC Nieuwerkerk a/d IJssel
Panfluitstraat 22, 1312 PJ Almere
Rietland 20, 3621 GZ Breukelen
Prinses Irenestraat 8, 8071 NZ Nunspeet
Parelvissersstraat 551, 7323 BX Apeldoorn
De Hoghe Weijdt 59, 1851 EC Heiloo

Gebedssamenkomst '92
Thema: 'Opdat zij allen één zijn, opdat de wereld gelove, dat Gij Mij gezonden hebt' (Joh. 17:21)
Sprekers: E. Schuurman, D. Koole
De gebedssamenkomst wordt gehouden op zaterdag 29 augustus in de Chr.

Geref. Ichthuskerk, Grote Haag 154, Amersfoort, en begint om 20.00 uur. Wij zouden het fijn vinden als u de samenkomst wilt bezoeken om deze zaak gemeenschappelijk in gebed te brengen. Wij vragen de christelijke gereformeerde, nederlands gereformeerde en vrijgemaakt gereformeerde kerken de zaak van de kerkelijke eenheid op zondag 30 augustus in de gebeden te bedenken.

J.F. Arends, Enschede
D.J. Bakker, Baambrugge
A. van den Berg, Bodegraven
A. Biersteker, Wezep
A.P. de Boer, Nijkerk
J. Bouwmeester, Dinxperlo
G.J. Buijs, Apeldoorn
A.Th. van Deursen, Amstelveen
G. Glas, Bunnik
S. Griffioen, Loenen a/d Vecht
K. Gunnink, Groningen
I.D. Haarsma, Zwolle
L. Harms, IJsselstein
M. Heslinga, Almere
W. Heslinga-van Dijk, Almere
H. Hoksbergen, Amersfoort
D. Kamsteeg, Amersfoort
H.J. van Klinken, Almere
J.L. Krabbendam, Middelburg
R. Kuiper, IJsselstein
T. Kuiper-de Haan, IJsselstein
M. van Loon, Aerdenhout
J. Meulink, Enschede
A. Modderman, Amersfoort
J.J. Oostenbrink, Utrecht
J. Poeder, Soest
A.H. Poelman, Krimpen a/d IJssel
G.J.A. Raven, Oegstgeest
J.P.M. Rietkerk, Genemuiden
J. van Riggelen-Braakman, Amersfoort
A. Rouvoet, Nunspeet
Jac. Schaeffer, Rotterdam
E.W. Schaeffer-de Wal, Rotterdam
E. Schuurman, Breukelen
G. Snee, Koog a/d Zaan
A.W. Strengtholt-van Keulen, Heiloo
S. Strijbos, Maarssen
F.H. Tijssen, Barneveld
D.J. van Veelen, Nieuwerkerk a/d IJssel
N.H. Vermeeren, Houten
A. Vlot, Delft
W.K. Vos, Amsterdam
B. Vreugdenhil, Breukelen
M. van Westen-de Boer, Enschede

Gereformeerd appel '92 opent gironummer

Sinds de verschijning van de eerste 'doorgeefbrief' van het Gereformeerd Appel '92 hebben tientallen mensen positief op het initiatief gereageerd. Bij de contactpersonen kwamen vele telefoontjes en sympathie-betuigingen binnen. Op veel plaatsen wordt de tekst van de doorgeefbrief in de plaatselijke kerkbladen afgedrukt.

Het Gereformeerd Appel '92 zet zich in voor kerkelijke toenadering van Christelijke Gereformeerden, Nederlands Gereformeerden en Vrijgemaakt Gereformeerden. Het Appel wijst op het belang van gemeenschappelijk belijden en plaatselijke contactoefening tussen leden van genoemde kerken.

De 'overleggroep' die dit Appel heeft doen uitgaan, heeft besloten een giro-nummer te openen om het werk te kunnen voortzetten. Sympathisanten die het Appel willen steunen kunnen f 7,50 overmaken op giro 608922 t.n.v. Gereformeerd Appel te Breukelen. Zij krijgen daarvoor de drie maal per jaar verschijnende 'doorgeefbrief'. In deze doorgeefbrief worden ideeën aangegevoerd voor plaatselijke contactoefening en aandacht gevraagd voor de problematiek van de kerkelijke verdeeldheid van gereformeerde belijders.

Op zaterdagavond 29 augustus a.s. belegt het Gereformeerd Appel een gebedssamenkomst in de Chr. Geref. Ichthuskerk, Grote Haag 154 te Amersfoort. Thema van deze avond is: 'Opdat zij allen één zijn, ... opdat de wereld gelove, dat Gij Mij gezonden hebt' (Joh. 17:21). Sprekers op deze avond zijn D. Koole en ds. J. Schaeffer. Ds. J.B. Wilming zal voorgaan in het gebed.

In juli zal er een brief uitgaan naar alle kerkeraden van de betrokken kerken met het verzoek op zondag 30 augustus voor de zaak van de kerkelijke eenheid van gereformeerde belijders te bidden.

N.B. Voor verdere inlichtingen kan contact worden opgenomen met R. Kuiper, 03408-70999, B. Vreugdenhil, 03462-64697 of A. Rouvoet, 03412-58660.

E.L. van 't Foort, Geholpen en getrouwt. Ambtelijke zorg aan motorisch gehandicapten en hun omgeving. 80 blz., zonder prijsopgave
ISBN 9060479645 Uitg. Woord en Wereld, Goes

Evert W. van der Poll (interviewer), Een nieuw gezang. Opwekkingslied en gospelmuziek. 119 blz., f 16,90 ISBN 9071864332 Uitg. Merweboek, Slie-drecht

Willem L. Meijer, Moderne kunst en de mythe van de bron. 36 blz., f 10,-- ISBN 9070145227 Uitg. St. tot bevordering van Bijbelgetrouwe Wetenschap, Amersfoort Bestelling door overmaking van f 10,- op giro 3718658 tnv. Evang. Hogeschool, Amersfoort.

Drs. N.C. van Velzen, Tot Zijn gedachtenis – voor de week van voorbereiding. Teksten rond de viering van het Heilig Avondmaal uit de Kerk der eeuwen. 66 blz., f 12,50 ISBN 9050302548 Uitg. J.J. Groen en Zoon, Leiden

Adrian Plass, Het bezoek. Novelle 56 blz., f 9,90 ISBN 9071864405 Uitg. Merweboek, Sliedrecht

Ds. J.C. Schaeffer, dr. T. Brien, dr. H.M. Mulder, Over eenheid tussen kerken. 24 blz., f 3,50 Uitg. Schrift en Getuigenis, 's Gravenhage. Bestelling door overmaking van f 3,50 op giro 1599800 tnv. Schrift en Getuigenis, Delft

Onder andere(n)

Korte cursussen op de 'Wittenberg'

In het cursusjaar 1992/1993 worden in totaal 6 verschillende avondcursussen gehouden steeds op de woensdag-avonden op De Wittenberg, Christelijke Hogeschool en Toerustingscentrum. Elke cursus duurt vijf opeenvolgende avonden en zijn ook apart te volgen. De cursussen komen voort uit het dag-onderwijs aan De Wittenberg en zijn sterk op de praktijk gericht en worden door stafleden van de Wittenberg gegeven. Bij elk cursusonderdeel hoort een cursusmap, waarvan een gedeelte 1 week voor het begin van de cursus wordt verzonden.

De kosten bedragen per cursus: f 85,- p.p. (echtparen f 105,-)

U kunt de hele serie van 6 cursussen ook volgen als een soort 'avond-bijbelschool', hiervoor kunt u zich intekenen op alle cursusavonden (de kosten voor de hele serie bedragen f 290,- p.p.)

1. Met het Woord aan het werk I
Basiscursus over het lezen van de Bijbel, het voorbereiden van bijbelstudies en het leiden van een kring. Eerste avond: 9 september 1992

2. Met het Woord aan het werk II
Meer oefeningen in het voorbereiden van bijbelstudies. Het accent ligt op het voorbereiden en leiden van open kringen (studiekringen met geïnteresseerde niet-christenen).

Eerste avond: 28 oktober 1992

3. Zout der Aarde

Praktische evangelisatie met de nadruk op persoonlijke communicatie in de kontekst van de christelijke gemeente.

Eerste avond: 20 januari 1993

4. Wéét waarom je gelooft!

Hoe gaan we op vragen in van andersdenkenden en niet-christenen? Wat voor redenen hebben mensen om niet in Christus te geloven?

Eerste avond: 3 maart 1993

5. Omzien

Grondlijnen en basisvaardigheden van het pastoraat, m.n. het pastorale gesprek en het huisbezoek.

Eerste avond: 21 april 1993

6. Medearbeiders in de gemeente
De belangrijkste elementen betreffende de opbouw en de groei van de christelijke gemeente; de vraag naar vernieuwing binnen de gemeente.
Eerste avond: 26 mei 1993

Voor opgave en inlichtingen: De Wittenberg, Christelijke Hogeschool en Toerustingscentrum (voorheen Reformatorische Bijbelschool)
Krakelingweg 10,
3707 HV Zeist
Tel. 03404-24166 (telefonisch bereikbaar vanaf 10 augustus a.s.)

Utrechtse studenten houden actieweek

Iedere student aan de Rijksuniversiteit Utrecht minstens één keer serieus bereiken met het evangelie. Dat is het doel van de actie 'Present', die van 6 tot en met 13 november gehouden zal worden. Het initiatief kwam van enkele christen-studenten, naar aanleiding van een soortgelijk project dat vorig jaar in Delft werd gehouden.

Het programma bestaat uit filmvoorstellingen, lezingen, muziek en de uitgave van een op evangelisatie gerichte studentenkrant. Ook worden van deur tot deur enquêtes gehouden, met name in studentenhuizen. De organisatie is in handen van een stuurgroep, waarin vertegenwoordigers zitten van CSFR, de theologische dispuuten Voetius en Themelios, de (vrijgemaakt gereformeerde) VGSU en de studentenvereniging Ichthus. Het initiatief wordt ondersteund door IFES Nederland. (uitdaging)

Kalender

17 sept. Vrouwenkontaktdag te Bunschoten-Spakenburg
31 okt Regionale Ontmoetingsdag Chr. Geref. - Ned. Geref. te Assen

In de komende nummers (o.a.):

G.L. Born, Ethische vragen
G. v.d. Brink, Ethische vragen
D. Holwerda, Schapen uit een andere stal
H. Smit, Beknopte Gereformeerde Dogmatiek (bespreking van het gelijknamige boek van prof. dr. J. van Genderen en prof. dr. W.H. Vellema)

Over eenheid tussen kerken

De brochure van Waarheid & Eenheid, f 3,50 op 1599800 S & G Delft.

Ds. Schaeffer en dr. Brien over samenwerking CGK + NGK, dr. Mulder over Joh. 17.

Zalig de doden, die in de Here sterven, van nu aan; dat zij rusten van hun moeiten, want hun werken volgen hen na.
Openb. 14:13

Uitziend naar de heerlijkheid Gods, die over ons geopenbaard zal worden, is van ons heengegaan onze zorgzame moeder, oma en schoonzus

PHILIPPINA HARTENBERG

weduwe van Jacob Johannes van der Vliet
in de leeftijd van 80 jaar.

Bennekom, Els en Gert
Mark, Jeroen en Gerpaula, Michiel, Richard
Hengelo, Ria en Rens
Remco, Fienke, Egbert
Elst, Fieke
Martin, Hester, Debora, Harold
Vianen, Nel en Hans
Sonja, Arno, Tirtsa, Jiska, Gabriëlle
Goes, Loes
Renate, Debby en Conny, Leon
Dronten, Guus en Betty
Marcel, Karin, Eric, Moniek
Groningen, L.L. van der Vliet
A. van der Vliet-Pit

13 juli 1992
Tak van Poortvlietstraat 19
2613 WG Delft

De bijzetting in het familiegraf heeft, voorafgegaan door een dienst van Woord en Gebed, donderdag 16 juli plaatsgehad op de algemene begraafplaats "Eikelenburg" te Rijswijk.